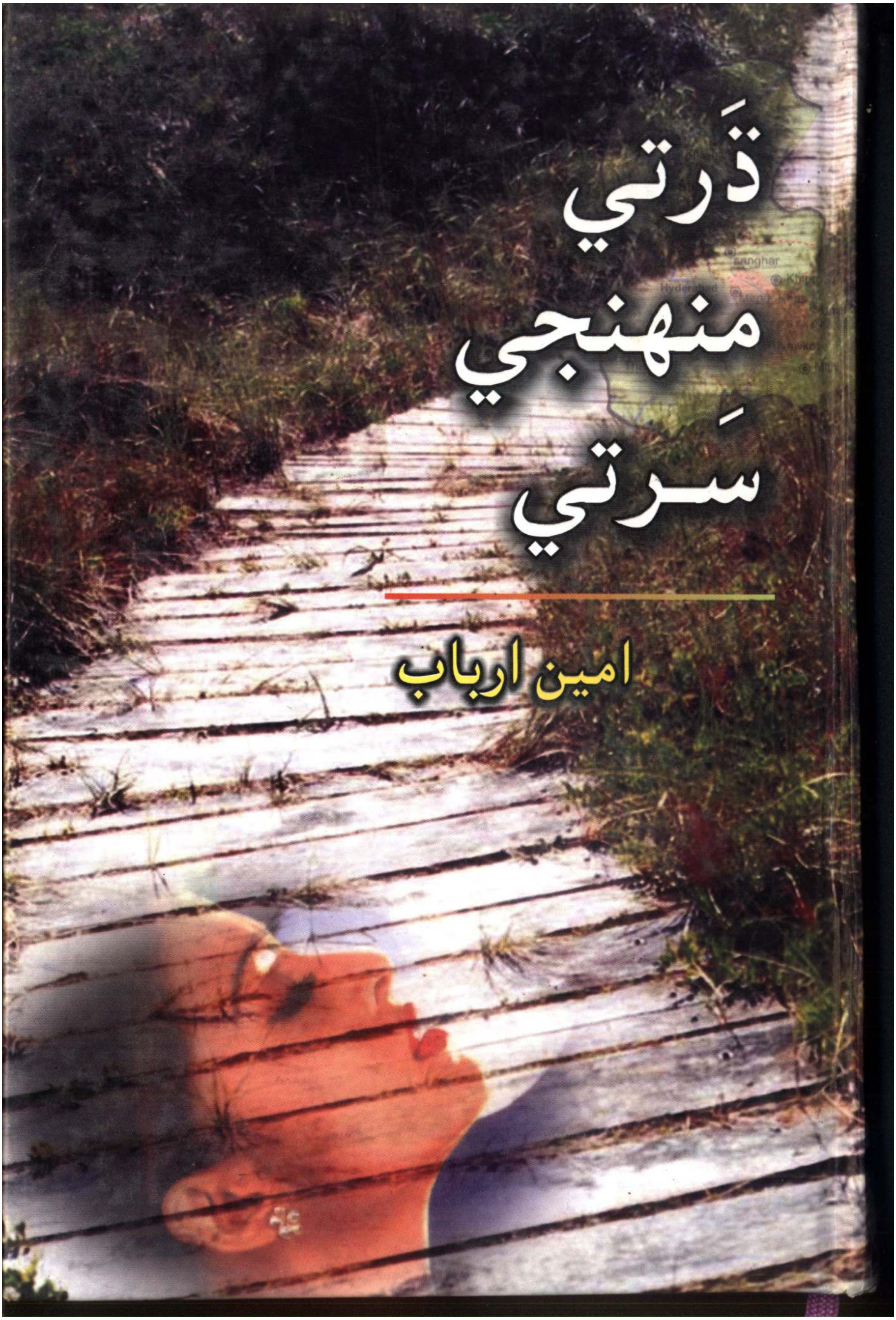
ڌَرتي
منهنجي
سَرتي
امين ارباب

الله ڏاهي ۾ ٿيا
ڏاهيون ڏک ڏسن
مون سامهون پرين
پورائي ۾ پار ڪيا.

ڏَرتي مُنهنجي سَرتي

(شاعري ۽ ريڊيو ڪمپيئرنگ)

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏَرتي مُنهنجي سَرتي

(شاعري ۽ ريڊيو ڪمپيئرنگ)

امين ارباب

ماروئڙا ويلفيئر ايسوسيئيشن
حيدرآباد 2004ع

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سڀ حق ۽ واسطا ليکڪ وٽ محفوظ

ڪتاب جو نالو: ڌرتي منهنجي سرتي
ليکڪ: امين ارباب
صنف: شاعري ۽ ريڊيو ڪمپئرنگ
ڇاپو: پهريون، فيبروري 2004ع
تعداد: 1000 (هڪ هزار)
ڇپائيندڙ: ماروئڙا ويلفيئر ايسوسيئيشن حيدرآباد
ڇاپيندڙ: انٽيل ڪميونيڪيشنز، حيدرآباد
ٽائيٽل ڊزائين: موهن لال مڪواڻا
ڪمپيوٽر لي آئوٽ: موهن لال مڪواڻا ۽ هوت ميگهواڙ
ڪمپيوٽر ڪمپوزنگ: انٽيل ڪميونيڪيشنز، 8- ربي چيمبر،
حيدر چوڪ، گاڏي کاتو، حيدرآباد سنڌ.
ملهه: =/80 روپيا

Dharti Muhanji Sarti
(Poetry and Radio Compering)
By Amin Arbab

Edition: First, February - 2004
Quantity: 1000
Published by: Marooara Welfare Association, Hyd.
Printed by: Intel Communications, Hyd.
Title Design: Mohan Lal Makwana
Computer Layout: Mohan Lal Makwana & Hot Meghwar
Intel Communications, Hyderchowk, Hyd.
Price: Rs. 80/=

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پيڻا

بابا سائين جي نالي
جنهن جنهن اسان ڀائرن ۽ ڀيڻن کي
اعليٰ تعليم ڏيارڻ لاءِ
اڃان تائين پتوڙيندو
اچي.

فهرست

اڄان جاڳ تي جلي	عبدالواحد آريسر	11
نئين نسل جي جاڳوڙ جو تنڊڙو تفصيل	حليم باغي	13
سنڌ پولارن جو تينگر	جمن دربدر	14
هو جو هوا جو جهوٽو آ	ڪوثر ٻرڙو	16
ڊرد جي ديس جو نمائيندو	امر ساهڙ	18
هن پن تي ماتم پلٽيو آهي	ايوب ڪوسو	20
رتي برابر پتي	امين ارباب	28

شاعري

– هيءَ جا منهنجي ڌرتي آ.	33
– تون جابر تون آمر	34
– ڪي ڏٺيءَ در دانهين تا	35
– پري تو بن سري	36
– ڪيڏي انڌوڪاري آ	37
– تنهنجي منهنجي .	38
– سڄڻ مون ڪي ساريو هوندئي	39
– تڙپ تاڙو جيئن	40
– ڏينهن ڏکن جيئن	41
– ڳرندو هي گج وجي	42
– ڪيڙي سو ڪائي	43
– رات روئندي رهي	45

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

– دردِ دل تي ويا هن	46
– جهلڪ سان تون پلڪ ۾	47
– تون ڪنهن ناريءَ جي	48
– جهڙي تنهنجي لولي آ	49
– موتي آ تون موتي	50
– پنهنجا چو ڌڪارين ٿو	51
– سڄي سنڌ وات وائي آ	52
– اعلانِ جنگ آ	53
– اي لوڪو	55
– اوهين پلي ڏور سهي	56
– سهڻي سنڌ لڳين ٿي	57
– راڳي راڳ اهڙو ڳاءِ	58
– هر هر ياد ايندو هوندس	59
– هي سنڌ ساري	60
– اوهان جي ناهيو پيارا	61
– منهن مونکان مٽي ويو آ	63
– ڪنڌ تي ڪاتيون	64
– پلا ڪڏهن ائين به ٿيو آ	65
– ڪڙڪ ڪاڙهي ۾	66
– هرڪو ماڻهو	67
– پنهنجي پر ۾	68
– تنهنجا ڳڻ ٿو ڳايان	69
– اوهان جي يادن جي گهيري مان	70
– يادن جي لوٽ ڏرتي	71
– وريو آ واءُ	72
– اوهان ته سونهن جي مورچي ۾	73

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

– اوني منهنجي ڳوڻين ڏي 74
– جنهن واٽ تان 75

بيت

منهن مٿي ويا آهن 78
لوڪ ستي جو 79

آواز نگر 81
انٽرويوز 110
ايوارڊ 111

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اجان تہ جاڳ ٿي جلي

جڏهن مصوري جا رنگ پنهنجي انتها تي اچي ختم ٿي ويندا آهن، اُتان کان ئي شاعريءَ جون ڏارائون شروع ٿينديون آهن، جڏهن ماڻهوءَ جي مَن ۾ درد جو مها ساگر ڇوليون هڻندو آهي، تڏهن ئي شاعري ڪنهن ڪومل پنکڙي جيان ڦٽي پوندي آهي ۽ ان جي درد جي لذت اُهوئي محسوس ڪندو آهي، جنهن جي اکين ۾ زخمي خوابن جا ٻاٻيها ٻوليندا آهن ۽ روح ۾ اوجاڳا ڪنهن چرئي پيا جيان جاڳندا آهن. شاعري جي درد جي لذت اهوئي محسوس ڪري سگهندو آهي جنهن جي اکين روز ڪي خوابن جا ڪاڪ محل ڍهندي ۽ ٺهندي ڏٺا هجن ۽ ان جي تصور جي دنيا موهن جي دڙي جي ناچڻيءَ جي رنگين شامن جا عڪس دل جي ڪئميرا ۾ هميشہ هميشہ لاءِ محفوظ ڪري ڇڏيا هجن ۽ نٽي جي ڪاميٽن جي بخملي چولن جي خوشبوءِ ۾ چانڊوڪين جا رنگ پسيا هجن ۽ ڪنهن جي شرارتي چپڙن تي اڏامندڙ مرڪن جي پوپٽن سان دلفريب ڳالهيون ڪيون هجن ۽ جنهن سنڌو جي پيٽ مان اڏامندڙ واريءَ تي ويهي بيوسيءَ مان ڏسڪيا پريا هجن ۽ ڪارونجهر جي مورجا ٺهوڪا ڪنهن ريبارڻ ڇوڪريءَ جي گج تي ٽانڪيل ٽڪن جيان لڳا هجن ۽ شفق جي پيلن رنگن ۾ محبتن جا گيت ڳائيا هجن ۽ جنهن جي ڪن جلادن جي گهوڙن جي ٽاپن ۾ گم ٿيندڙ معصوم ٻارن جي رڙين کي ٻڌو هجي ۽ جنهن جي اکين گولين سان پرڻ ٿي ويل لاشن جا وسڪارا ڏٺا هجن. ٻنين ۽ ونين جي نانءُ تي وڙهندڙ، ڪنهن روپلي جي دانهن کي ڪنايئو هجي، توهان پڪ سمجهو تہ اُنهن تصورن جا پيرڙا شاعريءَ جي پيچرن ڏانهن وٺي وڃن ٿا.

شاعر پنهنجي قومن جي اُها موسيقي آهن، جن کي هر چارڻ جي چنگ ڳايو آهي. آئون سمجهان ٿو تہ هر ماڻهو شاعر ۽ اظهار آهي، پنهنجي اوسي پاسي ٿيندڙ چرپر کي محسوس ڪري ٿو پر بيان نہ ڪرڻ جي هنر سبب ان محسوسات کي لفظن جو روپ نٿو پارائي سگهي.

مون کي امين ارباب جي شاعري ۽ خيال پڙهي ائين محسوس ٿو ٿئي تہ

اسان جي سنڌ جو نوجوان نسل اجان ستو ناهي پر جاڳي تو ۽ ان جاڳ ۾ اُهي خواب ڏسي تو ۽ انهن خوابن جي تعبير آزاديءَ جي انڌلٺ آهي، هن کان اڳ مون امين ارباب جي شاعري صرف ريڊئي تي ٻن ٽن ڪلامن جي صورت ۾ ٻُڌي هئي، پر مون کي اِها خبر قطعي بہ ڪونہ هئي تہ امين ارباب ڪا ڪتاب جيتري شاعري لکي آهي. امين ارباب جي شاعريءَ ۾ سنڌو ماءُ سان بي انتها محبت ان ڳالهہ کي ظاهر تي ڪري تہ پنهنجي ڌرتيءَ سان بيءَ انتها پيار آهي ۽ ڌرتيءَ سانءَ ٿيندڙ ناانصافين کي قلم جي نوڪ سان اهڙي تہ خوبصورت نموني سان لکيو آهي، جنهن جي خوشبو هر اهل دل محسوس ڪندو. امين جيءَ ڪمپئرنگ جو مداح تہ آئون رهيو ئي آهيان. هن ونيڪڙ جي دور ۾ جڏهن ڳوٺ هوندو آهيان تہ امين جو پروگرام ضرور ٻڌندو آهيان. هن جي آواز ۾ اُها ميٺاس آهي جيڪا ڪوئل جي ڪوڪ ۾ آهي يا وريءَ ڪونجن جي ڪُرلاءَ ۾ نظر اچي تي. هن جي شاعري بابت اِهو ضرور چوندس تہ اجان بہ هن کي وڌيڪ مطالعي ۽ مشاهدي جي ضرورت آهي. بهرحال ڪوبہ چمندي چام ناهي ٿيندو، وقت ۽ تجربو ماڻهو کي بلندين تائين پهچائيندو آهي.

ڏات جي ڏيهہ ۾ رات ٿيٺي نہ آ

گيت ۽ سنگيت جي مات ٿيٺي نہ آ (تاج)

عبدالواحد آريسر

(وائڙي)

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نئين نسل جي جاڪوڙ جو ننڍڙو تفصيل

ڪلا جا سيئي رنگ، من موهڻا، ذات جون سيئي ڏسيون سنيون پريون ۽ فن جا مڙيئي نتيجا سبق تفريح (Dimension) ۽ تئين سوچ کان جدا ناهن. وقت جي حڪمران جا دبدبا ختم ٿيو وڃن ٿا، سپهه سالارَن جي تلوار ڪٽجي وڃي ٿي، پر فنڪارن جو فن سدائين تابنده رهندو آهي. سنڌ جي نئين ٽهيءَ کي جيڪو سورن جو ثمر پکي پيو آهي، هي سموري ٽهي انهيءَ کي جهوليءَ پائي جهلي ٿي، گڏوگڏ تاريخ جي هن جبر تي ڏند بہ ڪُرٽي پئي ۽ انهن حالتن جي تبديليءَ لاءِ بہ جاڪوڙ ڪري ٿي.

امين ارباب جي شاعري ۽ ڪمپيئرنگ نئين نسل جي جاڪوڙ جو هڪ ننڍڙو تفصيل آهي. امين جي شاعريءَ ۾ موجوده سنڌ ۽ سنڌي ماڻهو جو درد ليٽا پائيندو نظر اچي ٿو. ڪيس خلقٺهار جي طرفان خوبصورت گلو، ڌڙڪندڙ دل ۽ سوچيندڙ ذهن مليل آهي، جيڪي هو فياضيءَ سان ڪم آڻيندي پنهنجي حصي جو ڪم ڪندو رهي ٿو. سندس ڪوتائن جي ڪتاب جي ڇپرائي يقيناً جديد ادب ۾ هڪ سهڻو واڌارو ٿيندي. امين جي شاعريءَ ۾ موجوده سنڌ سان لاڳاپيل مڙيئي مسئلا پڌرا ٿيل نظر ايندا نہ صرف مسئلا پڌرا ڪيل آهن، پر انهن مسئلن جي حل جو گس بہ اظهار ٿيل آهي. وقت جي جدوجهد سان سندس قلمي ساٿ بہ آهي ڪيس ازل جي استاد هڪ ذميواري سونپي آهي، جيڪا هوَ پنهنجي گلي ۽ آواز، شاعري ۽ فن سان بهتر انداز ۾ پوري ڪري پيو، شايد شاعر سندس لاءِ ئي چيو آهي تہ:

حرفِ جانبازي، سيکاريو مون کي استاد ازل
عشق جي مڪتب اندر، منهنجو پڙهڻ ڪو ياد ٿئي
(صاحبڏنو فاروقي)

حليم باغي
روحل واءِ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سنڌ پولارن جو نينگر

شاعريءَ ۾ شروعات کان ٻه وٽي ٻه لاڙا رهيا آهن. هڪڙي شاعريءَ ۾ محبوب ۽ محبوب جي ادائن هار سينگار فراق ۽ وڇوڙي جون ڳالهيون وصال ۽ هجر جوَن ڪيفيتون بيان ڪيون ويندون آهن ۽ ٻي شاعريءَ ۾ محبوب ۽ محبوب جي ديس جي، ڏکن پيڙائن سونهن ۽ سوڀيا ان جي محبت جي ماترين ۽ جڳمڳ ڪندڙ پاڻي جي جهرڻ ۽ محبوب جي ان ديس جي مڌ پريل موسمن، هوائن ۽ ان ۾ رهندڙ ماڻهن جي تهذيب ۽ تاريخ جو ذڪر ڪيو ويندو آهي. ان جي شادين ۽ غمين کان وٺي، تنيڙين تمنائن جا عڪس چٽيا ويندا آهن. امين ارباب جي شاعريءَ ۾ محبوب سان گڏ ان جي ديس جي ڏکن، پيڙائن، ماڻهن جي محرومي ڏاڍ ۽ جبر جي خلاف نفرت شديد نظر اچي ٿي ۽ هو ڀٽائي جي بيت وانگر ڌرتي جي سرتي سان محبت ڪري ٿو.

چلي وڃ مَ چيرين، ڏلي چڏ مَ ڏيھ
پسيو وڻ وطن جا وڙ ڪيو اچنُ ويھ
سجڻ ۽ سائيھ، ڪنھن اٿاسي وسري

امين ديس واسين کان سواءِ پاڻ کي اڌورو محسوس ڪندڙ انسان آهي. هن جي محبوب سنڌ ڌرتي آهي، جنهن کي هو پيار، امن ۽ خوشحال سنڌ ڏسڻ جي تمنا رکي ٿو. شاعري دراصل خارجي ۽ داخلي ڪيفيتن جو محور هوندي آهي، هو اندر جي احساسن کي، لفظن جي مالها سان هار پوئي محبوب ۽ ڌرتيءَ واسين جي گلي ۾ وجهندو آهي ۽ خارجي ڪيفيت ۽ مستقبل تي هن جي گهري اک هوندي آهي ۽ پنهنجي محبوب توڙي ٻين کي هو ايندڙ وقت کان آگاهه ڪندو رهندو آهي، جڏهن جنهن ملڪ جا سياستدان، دانشور ۽ فلاسافر مُنجهي پوندا آهن، تڏهن شاعر ئي هوندو آهي جيڪو ماڻهن کي نوان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گس ۾ پيچرا ڏسيندو آهي، نئين ٿهي جي شاعريءَ ۾ امين ارباب، گلاب جو گل نہ سهي پر روهيڙي جي گل وانگر پنهنجي حيثيت رکي ٿو. شهريَ وستين ۾ انٽرنيٽ جي ويجهو رهندي بہ هو هاريءَ جي پيڙائن ۽ ٻهراڙيءَ کان گهڻو متاثر آهي. منهنجي دعا آهي تہ هوائن جي دوش تي آواز جون لهرون پکيڙيندڙ هي نينگرو پوري سنڌ ۾ سنڌ کان ٻاهر بہ هميشہ چمڪندو ۽ جرڪندو رهي.

جمن دربدر
(عمر ڪوٽ)

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هو جو هوا جو جهونڻو آ

هي منهنجو يار جيڪو امين ارباب جي نالي سان سڃاتو وڃي ٿو، ڏسان ٿو تہ سنها مَ پانء سڀ واري سٺ ياد ٿي اچي. امين توڙي جو ٿوري سياست، گهٽي صحافت ٿوري شاعري ۽ گهڻي ريڊيو ڪمپيئرنگ ڪئي آهي، پر واهہ جي ڪئي آهي. B.A آنرس، M.A ۽ L.L.B پاس هي تعليم يافتہ نوجوان سنڌي سرڪاري نوڪري هئڻ جي باوجود صحافت واري پيشي ڪي سيني ڪان اتہ سمجهي ٿو انگريزي گرامر مان غلطيون ڪڍڻ واري هن شوقين جي وري سنڌي گرامر سان قطعي ڪونہ پٽي ۽ نہ وري علم عروض کي ضروري سمجهي. مادري زبان ڪچي هئڻ جي باوجود نہ رڳو پارڪري ۽ مارواڙي تقريبن سڀ نموني ڳالهائي سگهي ٿو پر ڍاٽڪي ۽ گجراتي ٺيڪ اچيس. منهنجي ياري آپڪي تڏهن کان جڏهن پبلڪ اسڪول لطيف آباد ۾ پڙهڻ دوران ريڊيو تي شاگردن جي پروگرام ۾ حصو وٺڻ آيو. حيدرآباد ۾ ريڊيو تي نوڪري دوران مون سان گڏ هن نہ رڳو سنڌ جي مختلف هنڌن تي ٽينڊڙ سماجي پروگرامن ۾ حصو ورتو، پر هن حيدرآباد ۾ مختلف سماجي پروگرام ڪرائي سڄاڻ حلقن کي شرڪت بہ ڪرائي. هن وقت قاسم آباد ۾ سوين ٽري ماڻهن جي سماجي تنظيم ماروئڙا ويلفيئر ايسوسيئيشن جي اڳواڻ هن شخص کي علمي ادبي سرگرمين تي مليل داد بابت ڪيس خبر پر جڏهن G.O.R ڪالوني ۾ هو مون کي زوري شاعري ٻڌائيندو هو تہ سچ پچ بي اختيار وات مان واهہ واهہ نڪري ويندي هئي. مون کي فخر آهي تہ امين جي شاعري جيڪا مون حيدرآباد ريڊيو تي ريڪارڊ ڪئي، انهيءَ مان ڪجهہ آل انڊيا ريڊيو بہ نشر ڪري ٿو. آئون چئي سگهان ٿو تہ امين اُنهن صحافين، قلم ڪارن ۽ ريڊيو اسڪرپٽ رائيٽرز مان آهي جيڪي بروقت مختلف سياسي ۽ سماجي اشوز تي قلم کي ڀرپور انداز سان وهائي سگهن ٿا. شايد اِهوئي

ڪارڻ آهي جو ڪيس سٺي صحافي هئڻ جي ڪري ڪيس ڏيهہ پر ڏيهہ وڇي مڃتا ماڻي.

سنهڙو سيپڪڙو هي منهنجو يار پاڻ تہ الاءِ ڪنهن جي دوستيءَ جي دعوئِ ٿو ڪري پر سندس دوستي جا دعويدار مون سميت ايترا آهن جيتري آ سڄي هي سنڌ.

ڪوثر ٻرڙو
(لاهور)

درد جي ديس جو نمائندو

هُن کي مون پهريون ڀيرو ريڊيو حيدرآباد تي ڪوثر ٻرڙي جي آفيس ۾ ڏٺو هو، قد ٻُوٽا پنج فُٽ، جسم سنهڙو، بدن پورو ۽ مُهانڊا ملوڪ، فون تي ڪنهن سنگتيءَ سان مشڪري ڪري رهيو هو ته ڪوثر کيس تن آڱرين جي اشاري سان اُنهيءَ مذاق جي موٽ ڏني هُئس، هُو ٻئي هڪ ٻئي سان هُجتي هُئا، منهنجي ساڻس اها پهرين مُلاقات هُئي جيڪا اسان جي وچ ۾ سنگ ِ ميل ثابت ٿي، اُهي ڏينهن اچوٽا ڏينهن، وري نه هُن مون کان مُنهن مٽيو ۽ نه ئي وري مون هُن کان اکيون ڦيريون. امين ارباب جيڪو اندر جو اُجرو ۽ مُحب وطن ماڻهو آهي. تر جي اربابن سان سندس ذاتي واسطا هُئڻ ڪري ادبي وڏيرن جي اوڇيءَ روش جو شڪار به رهيو آهي ۽ اُنهن ئي مٿس اجاين الزامن جون آڱريون اُڀيون ڪيون آهن، پر هُو بقول ٻَناٿيءَ جي: "هو چوَنئي تون م چؤ واتان ورائي" تي عمل ڪندي وَرندي ڏيڻ بجاءِ پنهنجي ذات جي ڏئين سان ڏيهه ۾ "ڏينهن" آڻڻ لاءِ جاکوڙي رهيو آهي. هِن هوا کان به هلڪي ماڻهوءَ منجهه خامين کان وڌيڪ خوبيون آهن، هُو صحافت ۾ آيو ته رات. پيٽ ۾ سڄيءَ سنڌ ۾ مشهور ٿي ويو. اخباري ڪالم لکڻ لڳو ته مُنفرد انداز ۽ اسلوب سبب گهٽڻ کان گوءِ کٽي ويو، ادبي دنيا ۾ پُهتو ته اُتي به پنهنجي الڳ سڃاڻپ پيدا ڪيائين، ريڊيو جيَ مائيڪ تان سندس سُريلو آواز سنڌ جي فضائن ۾ ڦهليو ته سوين پرستار پيدا ڪيائين، جيڪي ريڊيو ڪن سان لڳائي هر تن گوش ٿي سندس آواز سُڻندا آهن ۽ سندس آواز ۾ ايڏو درد، ايڏي پيڙاءَ جڻ ڪويل پئي ڪوڪي جڻ ڪُونج پئي ڪرڪلائي، ائين لڳندو آهي جڻ ڪنهن سندس نازڪ دل نپوڙي پوءِ کيس جڪي آڻي مائيڪ تي ويهاريو آهي، جتي هُو جرئتمنديءَ سان سنڌ جي ڪنهن به هاڃي ۽ حادثي تي ائين پروگرام ڪري هليو ويندو آهي جو ڪنهن به جهرلوءَ کي ٻڙڪ ئي ڪونه پوندي آهي ته هو ڇئي ڪُڇاڙو ويو. هِن جي روح ۾ سنڌ ائين سمائجي چُڪي آهي جيئن دولهه دريا خان جي دل ۾ ديس سمايو هو، هُن جي وياڪل روح

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي اڪيلائي مان ائين محسوس ٿيندو آهي، ڇڻ هن کي ڪنهن ٻي ديس مان جلاوطن ڪري هتي آندو ويو آهي، هن جي درد کي سنڌس پڙهندڙن ٽوٽي ٻُڌندڙن سدائين پنهنجو درد ڪري محسوس ڪيو آهي، اِهوئي سبب آهي جو سندس سُڄاڻپ سنڌ جون سرحدون اُڪري انڊيا جي ڪن پٽن تائين پهچي چُڪي آهي، آواز جي دنيا جو هي اڪيلو پنڇي آهي جنهن جي آواز ۾ نه رڳو سنڌ پر هند جو درد به ڦٿڪي رهيو آهي. هُو شاعريءَ جي شاهراه جو مُسافر بڻيو ته سندس ٻول ٽر ٻاٻيهي جي اُڄ بڻجي انساني احساسن جي ٽر تي اُلهي پيا. ڪير آهي جنهن زرينه بلوچ جي آواز ۾ سندس هي ٻول ”جهڙي تُنهنجي ٻولي آ.“ ٻُڌي ٻئي هٿ مٿي تي ڏيئي ٽڏو ساهه نه پريو هُوندو؟ ٽوٽي جو هن شاعري تمام ٿوري ڪئي آهي، پر سندس شاعريءَ ۾ شاعري ضرور موجود آهي. مُنهنجي انهيءَ دعويٰ جي دليل طور سندس شاعريءَ جو هي ڪتاب ”ڌرتي مُنهنجي سر تي“ پيش آهي، هُو نه رڳو سُٺو صحافي، سُٺو شاعر ۽ سُٺو ڪمپيئر آهي، پر هو هڪ بهترين انسان به آهي، جيڪي به ڪيس ويجها رهيا آهن، انهن کي ٽي سندس سياويڪ ڪردار جي ڄاڻ هوندي، پاڻ ته پري ڪان ڪيس رڳو اِها دُعا ٿي ڏيئي ٿا سَگهون ته شال! سنڌ جيڏي حياتي ماڻي ۽ پنهنجي فن وسيلي درد جي ديس جي نمائندگي ڪندو رهي.

امر ساهڙ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هُن پنن تي ماتم پلٽيو آهي!

زمينون صدين جا درد پنهنجي روح ۾ سانڍي رکنديون آهن، پوءِ اهي درد دنيا تي آشڪار ڪرڻ لاءِ اهي پنهنجا ماڻهو منتخب ڪنديون آهن، جيڪي پنهنجي زمين جو آواز بڻجي جاڳرتا جا گهنڊ گڙائيندا آهن، نئين صبح جي تخليق لاءِ رات جا پردا چاڪ ڪندا آهن، شعور جي پڪيڙ اتان شروع ٿي اڳتي وڌندي آهي، اها تاريخ، تهذيب، وقت ۽ ترقي جي تقاضا به آهي، ائين نه هجي ها ته برطانيا ۾ شيڪسپيئر، يونان ۾ هومر، چلي ۾ پئبلو نرودا، هند ۾ ڪاليداس، ايران ۾ فردوسي، سنڌ ۾ ڀٽائي، بنگال ۾ ٽئگور، بيروت ۾ نذار قباني، فلسطين ۾ محمود درويش ۽ روس ۾ ماياڪو وسڪي پيدا نه ٿين ها، زمين جي تقاضا ۽ درد جو تسلسل نه هجي ها ته شاهنامو، شاهه جو رسالو، تنيڙين شين جو خدا، اڻ چايل ٻار کي لکيل خط، اڌ رات جا ٻار، غدار، ماءُ، اداس نسلين، آگ ڪا دريا جهڙا شاهڪار ڪتاب ڪڏهن به تخليق نه ٿي سگهن ها! سنڌ ۾ گذريل هڪ ڏهاڪي کان ادب تي جمود طاري رهيو آهي، تخليقي ادب رنگجي ۽ سينوارجي ويو آهي، اتي وري به ڪڏهن ڪڏهن بدِي جي موسم ۾ اوچتو چمڪاٽ ڪندڙ ڪنوڻ جيان ڪي تخليقي شيون ظاهر ٿي اهو احساس اريين ٿيون ته اجان سنڌ سُنڊ ناهي ٿي، جديد سنڌي شاعري ۾ آڱرين تي ڳڻڻ جيترا سُٺا تخليقي شاعر آهن، جن ميجتا جو سفر طئي ڪيو آهي ۽ ڪي اجان ان سفر ۾ پنڌ ۾ آهن، امين ارباب سنڌ جي منفرد ۽ ميجتا لاءِ پنڌ ووڙيندڙ مسافرن مان هڪ اهم مسافر (شاعر) آهي، جنهن پرپور سنجيدگي سان لکڻ کي اوليت ڏني آهي! هن جي سنجيدگي جو وڏو مثال اهو آهي ته هن جي شاعري ۾ موضوعن جي کوٽ ناهي رهي، بنيادي طور تي هو رومانس، مزاحمت ۽ قومپرستي سان سرشار آهي، هن رومانس ۽ انقلاب کي گڏ ڪٽي هلڻ جي خوبصورت ڪوشش ڪئي آهي، هن جتي محبوبا جي نڪ جي ڦلي کي تقدس ڏنو آهي، اُتي هن ڪنهن جي بيگناهه وهيل رت جي ڦڙي کي به مقدس سمجهيو آهي، امين جي ساماڻل ڇوڪريءَ جهڙي نازيلي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

شاعري ڏوهرن، ڪنڌين، ڇنڊ، ڇوڙن، ڇُمين، ٻارشن، سڏڪن، موسمن، بيوفائين، بي سُرائن، بيحسين، دلربائين، غيرتن، مفلسي ۽ اوجاڳن تائين جي سمورن موضوعن تي پنهنجي احساسن جا پوپٽ ڦيرايا آهن.

توَن جابر تون آمر،
مان صبر جي هڪ جهولي،
توکان منهنجي عظمت اوچي،
منهنجا ارادا اجان اٽل،
تو وٽ بندوق ۽ گولي،
تو کان منهنجي عظمت اوچي!

هڪڙي ادبي حقيقت اها به آهي ته ادب تخليق ٿيندو ٿي نظرين جي بنياد تي آهي، امين وٽ قومپرستي اهو نظريو آهي جنهن جو محور اُها سنڌ آهي جيڪا صدين کان لٽبي، پيلبي ۽ برباد ٿيندي آئي آهي، اهوئي ڪارڻ آهي جو امين روپلي ڪولهي جي عظمت کي پيٽا ڏني آهي، امين شاهه لطيف جي سُرن کي روح ۾ رکيو آهي، امين ٿلتي کي ساريو آهي. سنڌ ۾ جتي شاعرن جو هڪ وڏو حلقو اجائي رومانس جي گپ ۾ ترڪيل آهي، امين اتي جاڳرتا ۽ قومي شعور جي ڳالهه اوليت سان ڪري پاڻ کي ڪافي منفرد ۽ ذميوار شاعر ثابت ڪيو آهي.

امن ريلي تا ڪڏن،
دهشتگردي وارا ماٺهو،
سنڌ گهيري ويا سموري،
خاڪي وردي وارا ماٺهو!

▪

درياهه جي سوڪ جي درد ۾ ٻڏل سنڌ ۾ مايوسي جو سمنڊ پکڙيل آهي، جنهن کي محسوس ڪري امين جيڪو شاعري ۾ رستو اختيار ڪيو آهي، اهو نهايت مناسب لاڙو آهي، جنهن جي سنڌ کي ضرورت پڻ آهي، بدامني، بي اعتباري، بيحسي ۽ بيسرائي جا بريٽ پکڙيا پيا آهن، جن کي نظر انداز ڪرڻ جهڙي منافقي پلا ڪير ٿو ڪري سگهي، امين ان حوالي سان اڳيرو نظر اچي ٿو.

ڪيڏي انڌو ڪاري آ،
جبر اڃان پي ـ اري آ،
سچ منهن تي چٽي ڏيندڙ،
ڏيهہ جو ڏوهاري آ.

■

ادب ۽ نعريبازي ۾ فرق آهي، امين سنڌ جي درد جي عڪاسي ڪندڙ شاعري ڪئي آهي، جيڪا ڪنهن بہ حوالي سان بيمعنيٰ ناهي نہ وري ان کي نعريبازي سان پيٽي سگهجي ٿو، هو انهن شاعرن مان آهي جيڪي تاريخ جو شعور رکن ٿا، جن جي ذهن ۾ سوالن جا پنور ڦرن ٿا، جيڪي قومن جي عظمت جا رتبا سمجهن ٿا، جيڪي مسيحن جي نالي ۾ ڦورن جون دلاليون سمجهن ٿا، جن وٽ ڌرتي ماءُ جي روپ ۽ تصور ۾ موجود رهي ٿي.

هي جا منهنجي ڌرتي آ،
مون نہ ڪنهن کان ورتي آ،
دهشت وحشت گهٽي گهٽي،
گهيري ويٺي ڳِٺتي آ.

■

امين توڙي جو شاعري ۾ ڪٿي ڪٿي فني هلڪي لتاڙ بہ ڪئي آهي، پر ان ڪمي کي هن جي زوراڻتي جذباتي اظهار مڪمل ڪرڻ جي سٺي ڪوشش ڪئي آهي، هن فڪر کي عروض تي اوليت ڏني آهي، جنهن سان هن جي شعر ۾ خوشبو جو احساس اڀري ٿو، جيڪو پڙهندڙ ۾ دل تائين پهچي موهي وجهڻ جو فن پاڻ وٽ رکي ٿو، هن جي شاعري ليارن جي ڳاڙهاڻ جو جلوو محسوس ٿئي ٿي، هن جي شاعري پازيب جو الهڙ چمڪو محسوس ٿئي ٿي، اها شاعري جڻ تہ ڪي اربيليون اکيون بہ رکي ٿي تہ ان وٽ ڪائي باغي سرڪش دل بہ آهي.

تڙپ تاڙو جيئن،
جيون اسان جون ائين،
تر ۾ تو تئي،
آرهڙ ڪاڙهو جيئن
جيون اسان جو ائين،

امين ارباب جي شاعري محبوبيت جي آگر جهلي نئين دڳ ڳولڻ جي جستجو جي عڪاس آهي، هُن اجايو، غير موضوعاتي شعر کان پرهيز جي هر ممڪن ڪوشش ڪئي آهي، تجسس هن جي شاعري کي سفر ڪرائيندو رهيو آهي، لڙڪن ۾ پُسيل اکيون، پٺين ۾ کُتل خنجر، سدائين تازا رهندڙ زخم، روحن جي عريانين، ڪميڻپن جي نيڪيداري، آرزوئن جون اوچنگارون، بي مهل کڄندڙ جنازا هن کان لکرائيندا رهيا آهن ۽ هن پوري درد ۽ ايمانداري سان لکڻ جي بيباڪ ڪوشش ڪئي آهي، هن حدن جي گهيرن کي قبول ڪرڻ کان سواءِ جيڪو به ڪجهه لکيو آهي، اهو سهڻو پورهيو آهي اهو پيار جي لائق پورهيو آهي.

گُل ٻاتي کان اڳي،
بي مند پيلاڙو جيئن،
جيون اسان جو ائين.
جوڳي نہ ڪنهن جا مِٽ،
اوڙو نہ پاڙو جيئن،
جيون اسان جون ائين.

■

امين پَريَن جون ڪهاڻيون نٿو ٻڌائي پر نيائين جي بيحرمتين جي ڳالهہ ڪري ٿو ۽ اها ڳالهہ جنهن درد جو داستان آهي، ان کي شاعري ۾ بيان ڪرڻ هر ڪنهن جي وسَ جي ڳالهہ ناهي، رومانس کي امين پٺي ناهي ڏني، سنڌ جي رومانس سان گڏ هن جي شاعري ۾ موملن جي محبوبيت بہ وار چوڙي دلربائي جوَن داد لهايون ڪندي احساسن جي آڳر تي محو رقصان رهي آهي، رومانس ڪنهن بہ دور ۾ ادب ۽ شاعري مان خارج ناهي ٿيو، رومانس ادب ۽ شاعري جو بيحد سگهارو موضوع رهيو آهي، جنهن کي امين سليقي سان پيش ڪيو آهي، ان ڪري ان رومانوي تاثر کي تجسس جو روح ارپڻ جي بانوري ڪوشش کي ڇهيو آهي، جنهن هڪڙو صحتمند اثر ڇڏيو آهي، رومانس تہ واقعي دل جو عجيب داستان هوندو آهي، جنهن تي جيترو لکجي محسوس ڪبو آهي تہ ڇڻ اجان ڪجهہ لکيو ٿي ناهي، امين جي رومانوي شاعري معصوميت جو جلوو پاسي ٿي، اُها خمار ٻڌجي جاڳي ٿي،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پري توبن سري،ناممڪن،
نانءُ هينئين نہ هري، ناممڪن،
توتي ويساهہ اٿين جيئن،
اوڀر نہ اڀري، ناممڪن!

■

اهو خوبصورت سچ آهي تہ امين نئين ٿهي جي انهن سريلي شاعرن جي ڪيمپ مان هڪ آهي، جنهن وٽ نئون ويساهہ، نئون انداز، نئون لهجو، نئون رنگ، نئين اڙپنا ۽ نئون ڍنگ آهي، هن جي احساسن جي جهولي ۾ جيڪي بہ گل آهن، تن کي هن جيئن جو تيئن پنهنجي ٻولي کي پيتا ڪيو آهي، هن شهرتن لاءِ ناهي لکيو، هن فقط ان ويساهہ سان لکيو آهي تہ هن جي ٻولي کي هن جي قوم کي هن جي ٻرندڙ، تڙندڙ ۽ لڇندڙ احساسن جي ضرورت آهي،

ڪڏهن اٿين بہ ٿيو آ،
جو ڪنهن وانگي،
پنهنجي ٻني ۽ وني،
ڪنهن واگهہ ويري جي،
ور چاڙهي هجي،
۽ پنهنجي غيرت لڄائي هجي؟،
جي اُن جو جواب آهي،
”هائو“
تہ پوءِ ڏُڏيون بہ ٿڻين پيون هونديون!

■

هتي هڪڙي ٻي حقيقت بہ واضح ڪرڻ ضروري آهي تہ امير ا باب جو ”سنڌ“ جي حوالي سان ريڊيو تي ڪردار بہ نہ وسارڻ جهڙو رهيو آهي، توڙي جو ريڊيو جي نشريات حڪومتي تابع رهي آهي، جنهن کي مخصوص پاليسي تي هميشہ هلايو ويو آهي، پر ريڊيو تي هڪ ڪمپيئر جي حيثيت ۾ امين پاڻ موڪيو آهي، هن جا لکيل ۽ پڙهيل اڪثر اسڪرپٽ سنڌيت ۽ قومپرستي جي هڳاءُ ۾ رچيل رهيا آهن. هن جو اهو شاندار روپ داد جي لائق آهي، امين ريڊيو جي پاليسين کي ڪيئي ڀيرا اٿين نظر انداز ڪيو آهي، جيئن عاشق نصيحتن کي نظر انداز ڪندا آهن، هن ريڊيو تي هوشو، دولهہ، مخدوم بلاول ۽ روپلي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪولهي سان عشق جو اظهار ڪري هوائن ۾ ڪو نياپو ڇڏيو آهي، ان راهہ ۾ هن تي آڱريون بہ کڃيون آهن پر هن انهن تي ڪڏهن بہ ڌيان ناهي ڏريو، اها بيحد خوبصورت عاشقي آهي اهو هڪڙو شاندار ڪردار آهي، امين جي ريڊيو لاءِ اسڪرپٽن ۾ نج سنڌيت جو جذبو ڇلڪندي نظر آيو آهي، ان سان گڏ سنڌ جي تهذيب، تمندن، ثقافت ۽ تاريخ کي بہ زبردست انداز ۾ پيش ڪيو آهي، هو ان معاملي ۾ نڊر ثابت ٿيو آهي، هن جي ان فعل سان سنڌ جي نئين لکندڙن کي تمام گهڻو حوصلو پڻ مليو آهي، امين جي انهن ريڊيائي لکڻين ۾ سنڌ جي عشقيا داستانن کي بہ جاءِ ملي آهي، جنهن سان سنڌ جي تاريخ نئين ذهن تائين پهتي آهي، جيڪا بيحد ڀلي ڳالهہ آهي، تہ جي پس منظر ۾ امين جيڪو ڪجهہ انهن لکڻين ۾ پلٽيو آهي، اهو بہ يادگار آهي، ڇو جو هن تر جي ان درد جي ترجماني ڪئي آهي جيڪو ايوانن ۾ ويٺلن ۽ ايئر ڪنڊيشنڊ ڪمرن جي پلنگن تي سمهندڙن کان سدائين اوجهل رهيو آهي، ڪڏهن بہ انهن نہ تہ روهيڙي جا ڳاڙها ڪنوارين ڇوڪرين جهڙا گل ڏنا آهن نہ انهن ڪونيٽن جو ٻُور هوائن ۾ ڇٽندي ڏٺو آهي، انهن تہ تاڙي ۽ ٻاٻيهي جا ٻول بہ ناهن ٻُڌا، انهن کي نہ تہ پوڏيسر جي اکن جي سُڌ آهي، نہ ڪاسبي جي پازيبن جي سُرن جي ڪا خبر آهي، انهن تہ ائن کي رڙندي بہ ناهي ٻُڌو، انهن ـ مورن جي ٿهوڪن جون صدائون بہ ناهن سيؤن! پر اسان جي دوست امين ارباب جي قلم ريڊيو جي مائيڪ تان اهو سڀ ڪجهہ انهن کي ٻڌائڻ جي ڪوشش ڪئي آهي، جيڪو اجرو سچ آهي جيڪا دردمند ڏيهہ جي دانهن آهي! امين سنڌ کي ٻُڌو آهي، ان ڪري هُن سنڌ جو درد لکيو آهي، سنڌ جيڪا سڙيل خوابن جو سوڳ رهي آهي سنڌ جيڪا مڪڙين جي پيلجڻ جو داستان رهي آهي، ان سنڌ ۾ اسان جي هن نوجوان قلمڪار پنهنجي قلم سان جاڳرتا جا در کولڻ جي عملي ڪوشش ڪندي ڪٿي بہ ڪڏهن بہ ٿڪو ناهي، هن تمنائن جي ريگزارن ۾ گلاب پوکيا آهن، هن چپن سان چڻ تہ هن مٽي جا ڪنڊا چونڊڻ جو مظاهرو ڪيو آهي، هن اجرڪن جي خوشبو جي بيحرمتي خلاف واڪا ڪيا آهن، هن پيار جي تقدس جي پچار لاءِ هر گام تي هوڪا ڏنا آهن، هُن پڳل چوڙين جي ٽڪرن جو ماتم پڻ تي پلٽيو آهي،

حقيقت اها آهي تہ سنڌ جي هن موجوده ماحول ۾ لکڻ جي تمام گهڻي ضرورت آهي، ڇو جو سنڌ جي شهرن توڙي ٻهراڙين ۾ سنڌي دربدري جي زندگي گهارڻ تي مجبور آهن، سنڌ ۾ رومانس ۾ اها روحانيت ناهي رهي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جنهن جي حُسن کي هزارين حسناڪيون آهن، شهرن ۾ حال اهو آهي جو ”غير“ ماڻهو حاجت وارين جڳهين تي پهريدار ٿي ويٺل آهن، اهي پيشاب ڪرڻ جا به ٽي روپيا گهرن ٿا، سائيبريا کان ايندڙ پرڏيهي پکي شڪار ٿي وڃڻ جي خوف کان سنڌ جا رستا بدلائي چڪا آهن، سنڌ جي نياڻي يا ته ڪهاڙي سان ڪپجي رهي آهي يا دارالامانن جي ديوارن ۾ سُڏڪي رهي آهي. سنڌ ۾ جنونيت جا چنبا شعور واري سوچ جي چهري کي مسخ ڪري رهيا آهن، دلالن جي عروج جا ڏينهن آهن، چِميون مدهوشين جي شبستانن مان ٽڙيل آهن. گلابن جون پنکڙيون رَت ۾ پريل آهن، چئو ڏسا مفلسي ۽ ماتار جا قبرستان آهن، ان سمي ضرورت آهي ته ڪا تيلي تمڪي، ڪو ڏيئو ٻري، ڪا چير چمڪي، ڪا نئين تاريخ لکجي، ڪو نئون ولولو اپارجي، دوست امين ارباب شاعري ۽ نثري لکڻين ذريعي هن ماڻ واري پاڻي ۾ هي جيڪو پٿر اڇليو آهي، اهو اجايو ناهي، امين جو هي ڪتاب سٺو سنوڻ آهي، سٺي علامت آهي، پياري ڪوشش آهي، هي ڪتاب ڪنهن سٺي سڌ جو آغاز آهي، اهڙيون شيون اڇڻ کپن، قلم بند ٿيڻ نه کپن جو سنڌ کي سوجهري جي ضرورت آهي، امين ارباب هي جيڪا تيلي ٻاري آهي، اهڙين ٻين تيلين ۽ ڏيئن جي سنڌ کي گهرج آهي! ڇو جو سنڌ انتهائي خطرناڪ صورتحال مان گذري رهي آهي. سنڌ جا زخمَ گهڻا آهن، پر دوا ناهي، اهڙيون ڪوششون ڪنهن دوا وارو ڪردار يقينن ادا ڪري سگهن ٿيون، اونداهي رات ۾ ڪنهن خيمي اندر ٻرندڙ ڏيئي جهڙا محبوب خيال هن وحشت واري ماحول کي بدلائڻ جي پوري اهليت رکن ٿا، اهوئي خيال رکي امين ارباب هتي تخليق جو سفر شروع ڪيو آهي، جيڪو اڻ تڪ آهي ان کي پنهنجو نرالو ۽ ڪنوارو حسن آهي! هن جيڪو نعرو هنيو آهي، اهو سچ ۽ سونهن جو علمبردار پاسو آهي، بي ڪفن جنازن جي ڪليل اکين کي هي دؤر ڏسي رهيو آهي، ان دور ۾ سچ کي وڏي حقيقت سمجهڻ گهرجي، امين لفظن جي هٿن سان اهي اکيون بند ڪرڻ جو سفر شروع ڪيو آهي، جيڪا سٺي ڳالهه آهي، جيڪو به ليکڪ سماج جي بي ضميري کي جاڳرتا جا ٿڏا نٿو هڻي، اهو ليکڪ ناهي، گهڻين ۾ وهندڙ رَت جي گواهي لاءِ اڳ آئي ڪرڻ، قوم جي استحصال تي مزاحمت جي لاٽ روشن ڪرڻ ليکڪ جي ذميوارين ۾ شامل آهي. هي دؤر ليکڪ جي قلم جي حرڪت جو تمنائي آهي، ڇو جو قومن جو اصل ضمير ان جا ليکڪ ٿيا آهن، قومن جي نئين تاريخ ادب سان سلهاڙيل آهي، سنڌي سماج تي جمود جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جيڪا برف ڄميل آهي، ان کي پگهارڻ جي ضرورت آهي، ان لاءِ ليکڪ جو ڪردار اهميت جوڳو آهي، تنهن ڪري جي سريلي شاعر ۽ ليکڪ جي حيثيت ۾ اسان جي محبوب دوست امين ارباب هي جيڪو بہ قلمي پورهيو ڪيو آهي، اُن جي اهميت کان انڪار ممڪن ڪونهي، امين کي هي سفر اڃان بہ اڳتي جاري رکڻو آهي، هن کي سنڌ جي درد جي عڪاسي لاءِ بار بار سوچ جي صليب تي چڙهڻو آهي. اهائي وقت جي گهرج آهي، اِهائي سنڌ جي روح جي تقاضا بہ آهي. "ڏرتي منهنجي سرتي" جهڙيون تخليقي شيون اينديون رهڻ کپن ۽ سفر جاري رهڻ گهرجي!

ايوب ڪوسو
(سينٽرل جيل حيدرآباد)

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رتي برابر پتي

هجي جاڪاڻ خوبين جي ۽ عيبن ڪان بنهہ آهي
نہ منهنجي شاعري اهڙي نہ منهنجي زندگي اهڙي

اڄ پڪ تي وٺي اٿم تہ يا آئون واقعي وڏي ڳالهہ تي ويو آهيان يا مذاق اُڏايو پيو وڃي، هٿ ونءِ مون مسڪين جو، جو سنڌ جي واحد لفظ تراش منهنجي سائين عبدالواحد آريسر سميت سنڌوءَ جي پن ڪنارن جيڏن فقير دل شاعرن حليم باغي ۽ جمن دربدر کان پوءِ ايوب کوسي، امر ساهڙ ۽ ڪوثر بہ چئي ڇڏيو آهي تہ امين شاعر بہ اٿوَ. هڪ صحافي هٿڻ جي ناتي هڪ پيرو سوچيم تہ سچ ڪي سچ ظاهر ڪجي ۽ اهڙو سچ هڪ پيرو ظاهر ڪرڻ جي شيخ اياز کان شروعات هيٺن ڪيم تہ اياز هن صديءَ جو وڏي ۾ وڏو شاعر تہ پلي چئو پر هو صحافت جو "ص" بہ نٿو ڄاڻي (انهن ڏينهن ۾ اياز برسات اخبار جي ايڊيٽر جي حيثيت ۾ ايڊيٽوريل لکندو هو) بس پوءِ تہ ڪڪرن ۾ ٽاهہ پئجي ويو. اياز تہ اهو چئي مهرباني ڪئي مون تي تہ "وات ڳاڙهو چورو آ. هن لکيو تہ ڇا ٿيو" پر اديبن ۽ شاعرن جي تہ جهڙوڪر ڪکرن جي مناري ۾ ڏک لڳي ويو. بس اهي ڏينهن اڄوڪا ڏينهن وري تہ چيلاتن ڪي ڪونہ ڇنيم، روح اڄ بہ چوي ٿو تہ:

کيون ميرا دل شاد نهين هے ، کيون خاموش رها ڪرتا هون

پر ڪيس اهو چئي مات ڪرائڻو ٿو پوي تہ:

چهوڙ ميري ڪهاني، مين جيسا بهي هون اڇها هون

حضور شرم جا سالن لاڪون منهنجا ڪئين ڪيت آباد آهن جنهن ۾ منهنجا ٿي دوست اڪثر چرچا ۽ چٽرون پوڪيندا پئي آيا آهن پر اهي سيئي اهو پڏي خاموش تي ويندا آهن، جڏهن ڪين چوندو آهيان تہ:

غم کي جاگير ملي هے، مجھے ورثي ميں،
اپني جاگير ميں رهتا هون، نوابون کي طَرح.

مشاعرن ۾ حصو نہ رڳو انهيءَ ڪري ڪونہ ورتم تہ هو تنگ ٿيندي آ پر سدائين اِها پڪ بہ رهي تہ مون واري شاعري جو هڪ هڪ اکر محفل مشاعري ۾ مون کان گيسيون ڪرائي وجهندو، تنهن ڪري عزت انهيءَ ۾ آ تہ ماٺھو سوڙ آهر پير ڊگهيري. نيٺ هڪ پيري سوڙ کان ٻاهر پير ڊگهيرڻ جي ڪوشش ڪندي جي او آر ڪالوني ۾ منهنجي انتهائي گهري دوست ڪوثر ٻرڙي کي جنهن منهنجي زندگي ۾ وڏا پال ڪيا آهن، شاعري ٻڌائڻ جي شروعات ڪيم ٿي مس تہ نہ رڳو سندس چانهہ جو ڍُڪ وات مان ڦوهارا هڻندو ظهير مرزا، وڪئي پيرزادي، علي احمد جمالي، علي نواز تنئي عبدالمجيد مغيري ۽ اُتي موجود ٻي سنگت جي ڪپڙن ۾ گم ٿي ويو پر هٿ جون تئي آگريون ڪٽي سڏيون ڪيون، اهو چوندي منهنجي منهن ڏانهن تہ دوست آهيان بخشانءَ ٿو، جي ٻين کي ٻُڌائيئي تہ پوريون پنج تہ ڪيڏانهن بہ ڪونہ ويون ٿئي، تڏهن کن پل لاءِ ائين لڳو تہ:

گيت مانجهي تہ جُھڙن جهڙا
مگر موسم ملهار ناهي

پر صاحب موصوف کي جڏهن مرحوم سرمد سنڌي سان سندس ڪار ۾ ڪراچي ويندي ان وقت تاهيل تازو غزل دل ٻڌي ٻُڌايم تہ انهن ٽن آڱرين مان هڪ تہ اصل ڏندين اچي وئي. چياٸين: ”چورا! چا ٿي ويو تئي لڳي ٿو لڳي وئي ٿئي.“

بس اُهو ڏينهن اڄ تائين رڙهي رڙهي رڙهان پيو، پنهنجي حال سارو، ٻي استادو برابر آهيان پر بدنصيب انهيءَ ڪري بہ ناهيان جو شاعريءَ ۾ منهنجي حوصلا افزائي ڪرڻ ۾ نثار حسيني، مرحوم واجد منگي، مرحوم عرفان مهدي، آسي زميني ۽ قاسم ٻان جو تورو گهڻو ساٿ رهيو.

بهرحال دوستو! ڪابہ شاعري جي دعويٰ ناهي پر جي آهي تہ اُنهن احساسن جي جيڪي هر فن جي هر سيڪڙاٽ نوجوانن جي اندر ۾ آند ماند پيدا ڪندا آهن اهو چئي تہ:

سنڌوءَ ساھہ سنڌ ۾ بسمائي ڇڏي سين
حياتي جي موڙي لٽائي ڇڏي سين
جڏھن سور سانگين جا پنهنجي پَڪي پيا
پرين !گھور تو ڏي گھٽائي ڇڏي سين

۽ اکر لکي ڇڏيا اتم اندر جي اظهار جا،

جي ڪو شاعري ڇٽي وجھندو تہ پلا پاڳ منهنجا، پلا جي نہ تہ دم ھن دعويٰ جو ٻہ نہ ٽوڙيو تہ.

ھا ھا ھوندس ڏوھاري مان جو آھيان پيار پوڄاري مان
جھڙو تھڙو تنهنجو ڏرتيءَ ناھيان شاعر درٻاري مان

يوسف جي خريدارن ۾ نالو لکائڻ منهنجي وس ۾ آھي ٻہ الاءِ نہ پر پڪ بھرحال اتم تہ وس ۽ وَت آھر قومي ڪاڄ جي پوندڙ ٽاريءَ ۾ رتي برابر پتي منهنجي پوءِ ٻہ ھوندي.

مجتا جي رڄ ۾ پٽون ٽيا منهنجا پير
اوير يا سوير، پٽيون ٻڌيون شاعري

امين ارباب
(ڪپري موري)
فون: 0221-652206
0300-9370584

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

شاعري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

O

هيءَ جا منهنجي ڏرتي آ،
مون نہ کنهن کان ورتي آ.

روزِ ازل کان او سائين!،
ڏرتي مون کي پرتي آ،

دهشت وحشت گهٽي گهٽي،
گهيري ويئي ڳٽتي آ.

پنهنجن آخر ڇا لاءِ امين،
ڏاريو کيو هِت پرتي آ.

هيءَ جا منهنجي ڏرتي آ،
مون نہ کنهن کان ورتي آ.

☆

O

تون جابر، تون آمر
مان صبر جي هڪ جهولي
توکان منهنجي عظمت اوچي
تنهنجو ڪوئي نہ بڻ بنياد
مان تہ ممتا جي لولي،
توکان منهنجي عظمت اوچي
تون قول ۽ ٻول کان محروم
مان ٻاروچن جي ٻولي،
توکان منهنجي عظمت اوچي
منهنجا ارادا اڃان ٻيي اٽل،
تو وٽ بندوق ۽ گولي
توکان منهنجي عظمت اوچي
تون ٻيو محمد بن قاسم
مان اُهوئي رويلو ڪولهي
توکان منهنجي عظمت اوچي
توکان منهنجي عظمت اوچي

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

ڪي ڏٿيءَ در دانهين تا
۽ پنهنجو عرض اگهائين تا

ڪنهن جي يادِ ادا ماري
ڪي گهايل دليون گهائين تا

ڪي لوڀ لالچ ۾ اچي
ڏوڙ منهن تي پائين تا

ڪنهن جو ملهہ ماسي برابر
ڪي املهہ اگهہ اگهائين تا

ڪي ننگن تي نسار تين
ڪي سدا لڄ لڄائين تا

ڪنهن جا ٺهڪ پڙاڏن وانگي
ڪي لڙڪن ڪي پيي لڪائن تا

ڪي ديش دروهي ٻڻجي
ڏانگيءَ منهن گهمائين تا

ڪي سوليءَ تي ساهہ ڏيئي
سنڌ امر بڻائين تا

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

O

پري توبن سري، ناممڪن
نانءَ هينئن نہ هُري، ناممڪن

ڪو ميڙو مچي، ڪو جوڙو اچي
جيءَ نہ مون جُهري، ناممڪن

نيڻن ۾ وئي، جا، نظر کپي
ساتر تہ چُري ناممڪن

توتي ويساهہ، ائين جيئڻ
اوير نہ اُيري، ناممڪن

توکان منهن موڙي وڃان
مري ڪو مري، ناممڪن

گهڙي گهڙي، امين تنهنجو
ذڪر ئي نہ ڪري، ناممڪن

☆

O

ڪيڏي انڌو ڪاري آ،
جبر اجان پي جاري آ،

هو ويو وڏيرو ٻڌجي،
هي هارين جو هاري آ،

سچ منهن تي چئي ڏيندڙ،
ڏيهه جو ڏوهاري آ،

اربع خطا جي قيمت،
آءِ ايم ويري ساري آ،

ساهه اسان کنيو ٿي مس آ،
ته هڻ اڪ اُلاري آ

سنڌ جا حال تو پڇين!
آهه زاري آ، توبه زاري آ

پنو عاقل ۽ چور ته چا
چوڌري چوڌري چوڌاري آ

هوءَ جا آئي عيادت تي،
ڪاريءَ چئي وئي ماري آ.

ڪيڏي انڌوڪاري آ،
جبر اجان پي جاري آ.

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

O

تنهنجي منهنجي
وچ ۾ هٿ سان ڏنل ڪاتيون ڏسي
تنهنجي منهنجي
وچ ۾ رت سان رنگيل ڇاتيون ڏسي
ڪلن پيا، ملن پيا
نچن پيا، ڪُڏن پيا
پاڻ ۾ هنهي جي انهي بي وقوفيءَ تي
تنهنجي منهنجي
ڇؤ گرد هٿ هٿ ۾ ملائي
سندن جيت جاپيا گيت ڇون
ڏس ڪيڏو نہ ماحول مهڪيو آ
جنهن جو مزو ماڻڻ لئہ
الاءِ ڪٿان جو ڪٿان ڪهي آيا هن
تنهنجي منهنجي
زندگي ۽ موت ڏسڻ لئہ آتا آهن
مون ڇاتا آهن، سڃاتا آهن
پاڻ هنهي جي خون جا پياسا آهن
اڄ تہ ياڪر پائي
سازشون ناڪام بڻائي
لطيف جي روضي جي هڪڙي ڇوٽيءَ جيان
هڪ تي يالو بڻجي وڃون
۽ ڌرتي جي پوري وچ تي
آزاديءَ جو علم تي ڪُبي وڃون
☆

○

سجڻ مون کي ساريو هوندئي
لڪي لڙڪ لاڙيو هوندئي

هيل بہ ڪين ملياسون
پنهنجو پاڻ پچاڙيو هوندئي

ڳلن ڳوڙها هوندا ٿميا
ڳٽين منجهہ ڳاريو هوندئي

اک اشارو ياد ڪري
پوتيءَ پاند چپاڙيو هوندئي

سانجهہ وِيلا جي شفق ۾
افق ڏي نهاريو هوندئي

ڏٿي در دعائون گهري
پيار خاطر پڪاريو هوندئي

بند ڪمري ۾ بستر تي
پنهنجو پور پچاريو هوندئي

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

٥

تڙپ تاڙو جيئن،
روح راڙو جيئن،
جيوَن اسان جو ائين

تر ۾ تو تئي،
آرھڙ ڪاڙو جيئن؛
جيوَن اسان جو ائين

گل ٻاتيءَ ڪان اڳي
ٻي مند ٻيلاڙو جيئن
جيوَن اسان جو ائين

جوڳي نہ ڪنھن جا مِٽ
اوڙو نہ پاڙو جيئن
جيوَن اسان جو ائين

لُچي لُچي نہ ڪُچي،
لالڻ لڄاڙو جيئن،
جيوَن اسان جو ائين

روز سنڌ ۾ آ ”امين“
ڏٻڏٻو ۽ ڏاڙو جيئن،
جيوَن اسان جو ائين

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

ڏينهن ڏکن جيئن، هي ٻہ رات ڪٽجي ويندي،
سياڻي جيءَ سُهائيءَ ۾، پاڙ تنهنجي پٽجي ويندي،

ڪال ڪوٺڙيءَ ۾، رهندي ڪاراڻ آخر ڪيسين،
موج منهنجي اوج ايندي، گهٽ ۽ ٻوسٽ گهُٽجي ويندي،

اِڄهو اڄي پهتو هان، پل ڪِن آ باقي پنڌ
سائين وري سن ايندو، سنڌ ٻيهر ٻڪجي ويندي

ٽِڪي ٿمڪ او جلاڏ! گهٻڙو نہ سگهنديس هاڻ
هي ڏنڊا ٻيڙي هٿ ڪڙي ڪَرَت جيئن ڪٽجي ويندي

لاهوري! هاڻ نہ آهيون "پاڻ" قسم ساڻ پڪ ڄاڻ،
چئن ڏينهن جي چسڪي جي، چوڌرائپ چٽجي ويندي

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

ٻرندو هي ڳج وڃي
ڇيهون ٿيندو ڇڇ وڃي

ڪاريءَ جي پٺو ڪان
رکيو هو لڄ وڃي

ٻانهن ٻڪوڙ ۾ ٿيو
هيج مان هُڄ وڃي

اِوچيو هليو ٿو وڃي
جنھن ٿيو وِڄ وڃي

نيڻ ڪٺي ٿو پوري
صفا ٿيو سُڄ وڃي

ڇٺوس ته روز توبن
راھ ٿيو رِڄ وڃي

هاءِ هاءِ هاٺي هي
سنڌ ٻه ٿيندي ڀڄ وڃي

☆

"ڀُڄ" ڀارت جي صوبي گجرات جو هڪ ضلعو آهي، جتي جنوري 2001 ۾ ڌرتي ڌٻڻ جي ڪري سوا لک ماڻهو مري ويا هئا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

O

کيڙي سو ڪائي، جا تي ُجاٽي،
هاءِ هؤ، خالي ڳارو پيهي تي،

ويهـ وٽو پٺي ٽي،
هاٺوڙي منهنجا سائين
اِها آهي منهنجي سنڌ
اها اٿين جيئي تي ۽ جامِ محبت پٺي تي

هڪڙي ڪاري مٽي مس آ،
ٻي ڪهاڙي ڪنڌ بيهي تي،

ويهـ وٽو پيٺي ٽي
هاٺوڙي منهنجا سائين
اها آهي منهنجي سنڌ
اها اٿين جيئن تي ۽ جامِ محبت بيٺي تي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڌرتي ماتا جو چيوَ
سِر سوين روز نئي تي،

ويهه وڌو پيسئي تي
هائوڙي منهنجا سائين
اها آهي منهنجي سنڌ
اها اٿين جيئي تي ۽ جامِ محبت پيئي تي

ها چنڊ ميهار کي چئجان
سهڻي اکيون پير تئي تي

ويهه وڌو پيسئي تي
هائوڙي منهنجا سائين
اها آهي منهنجي سنڌ
اها اٿين جيئي تي ۽ جامِ محبت پيئي تي

متان چيئن، ست ناهي سنڌ ۾
پت لئہ پڙاج بہ ڪڍي بيهي تي

ويهه وڌو پيسئي تي
هائوڙي منهنجا سائين
اِها آهي منهنجي سنڌ
اِها اٿين جيئي تي ۽ جامِ محبت پيئي تي

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

O

رات روئندي رهي،
سانت سکندي رهي،
تنهنجو پڇندي رهي

تڙپ جي تاءَ ۾،
تات تپندي رهي
تنهنجو پڇندي رهي

تو ريءَ لوري اکيان
لات لڇندي رهي
تنهنجو پڇندي رهي

ڏئ جي ڏيل کي،
ڏات ڏنبندي رهي
تنهنجو پڇندي رهي

تو پڄاڻا پوءِ پي
دونهي دُکندي رهي،
تنهنجو پڇندي رهي

ڏينهن توڙي رات
سنڌ سُڏڪندي رهي
تنهنجو پڇندي رهي

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

O

دردِ دل تي ويا هن
بي درديءَ وارا ماڻهو

امن ريلي تا ڪڍن
دهشتگرديءَ وارا ماڻهو

ڌرتيءَ ڌڻي ويا بڻي
غنڊا گرديءَ وارا ماڻهو

سنڌ گهيري ويا سموري
خاڪي ورديءَ وارا ماڻهو

پناهہ! هاڻ وري تا اچن
افغاني سرديءَ وارا ماڻهو

لوڻ ڦٽن تا ٻُرڪين
همدرديءَ وارا ماڻهو

ري سنڌ ڏيکارَ تہ مڃاڻ
نيازمنديءَ وارا ماڻهو

ڏسو ڏسو ڏاهر مهٽو ڏين
هيرا منڊيءَ وارا ماڻهو

پاڻي ڦڙي لئہ تا ڦٿڪن
ڪينجهر ڪنڌيءَ وارا ماڻهو

”هي وٽ پنج“ اڙي او
راولپنڊيءَ وارا ماڻهو

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

O

جهلڪ سان تون پلڪ ۾، هن خلق کي ڪاري وڃهندين
چلت اهڙي مرَ چل، ماڻهو ملڪ جا ماري وڃهندين

وار تنهنجا وار ڪندا، ڏڙ سسين ڪان ڏار ڪندا،
وار نہ اٿين وار پرين، ويندل کي واري وڃهندين

پوشاڪ تنهنجي جو لڳي ڪنهن کي شاڪ ويندو
ناچاڪ تي چاڪ ويندو، جي دل ڪنهن جي ڏتاري وڃهندين

دل سنگ جو سڙي انگ ويندو، لڳي جي تير تفنگ ويندو
ڏنگي اهڙو جي ڏنگ ويندو تہ ڏاڍيون دليون بہ ڏاري وڃهندين

اک نہ رک اک ۾، ويندو اڇي ڪو اک جي ٻک ۾
ڪک بہ سڙي رک ٿيندو، جي نفرت سان نهاري وڃهندين

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

O

توڻ
ڪنهن ناريءَ جي
لڄ لُٽي، مُڇ وٽي
مڙس چوائين ٿو
تڏهن ماڻهو چون ٿا
واقعي مولا منهن ۾ حشمت ڏني آ،
پر جڏهن
منهنجيون اکيون
انتقام لاءِ،
رت ٽمائين ٿيون
۽
ڇهري تي رتاڻ رچي ٿي
تڏهن چون ٿا
”هون“
منهن تہ ڏس جهڙو
”مرون“

☆

o

جهڙي تنهنجي لولي آ،
تهڙي منهنجي لات ڪتي.

جهڙي تنهنجي ٻولي آ،
تهڙي منهنجي ٻات ڪتي.

جهڙي تنهنجي پريت آ،
تهڙي منهنجي تات ڪتي.

جهڙي تو ۾ خوبي آ،
تهڙي مون ۾ ذات ڪتي.

جهڙا تنهنجا سپنا آهن،
تهڙي منهنجي رات ڪتي.

جهڙي تنهنجي عظمت آ،
تهڙي منهنجي ذات ڪتي.

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

موٽي آ تون موٽي، ڏيهي منهنجا ڏوٽي،
مينهڙو تو اچي، توسان هينئڙو تو هِڇي.

ڪڪر ڪنئي ڪر، هارين سنيايا هر،
هر هر تو ريءَ جانب، جيئڙو تو جهجي.

وري وريو واءُ، هر هنڌ تنهنجو هڳاءُ،
آءُ سِواءِ تو راڻل، روحڙو نہ رچي.

سيني سڄڻ ساريو، تو ڪيئن امين وساريو،
ساريو ساريو سانول، اوسيئڙو تو سڪي.

☆

○

پنهنجا ڇو ڌڪارين ٿو
ڌاريا سڏي ويهارين ٿو

آڳڻ پنهنجي اوپرن کي
هٿ وٺي تون آڻين ٿو

سون جهڙي ڌرتيءَ ۾
ميري اک نهارين ٿو

منهنجن منڙن مارن کي
ويهه وٺيون پيارين ٿو

پنهنجي انا خاطر پنهنجا
واڙن ۾ ڇو واڙين ٿو

سڪل نيڻ ڪتورن کي
ڇا جي ڪارڻ روئارين ٿو

ههڙا منڙا ماڻهون ڇڏي
ڪنهن جو جيءَ جيارين ٿو؟

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

O

سچي سنڌ وات وائي آ،
منهنجو اوهي نہ واهي آ.

قافلو مون کان ويو وڇڙي،
ڪهڙي راهہ راهي آ.

سچي ٻيٽاري ۾ آئون اڪيلو،
رڳو تنهائي، تنهائي آ.

تهذيب ڪٿي، تاريخ ڪٿي،
چو تباهي، تباهي آ.

جهوپا ڪٿي، جهانگي ڪٿي،
ڪٿي پٽ جو پٽائي آ؟.

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اعلانِ جنگ آ

سامراجي سازشن خلاف
ڌارين ۽ دغا بازن خلاف
آمرن ۽ جابرن خلاف
منهنجو اعلانِ جنگ آ
منهنجو علانِ جنگ آ،

جيڪو لوڀ لالچ ۾ اچي
ٺڳن سان ٺو ناهہ ڪري
ڀاڙين کي ٺو ڀاءُ ڪري
۽ سونَ تي سَيڻ مٽي
لڄون لُٽي ٿو
مڃون وٺي ٿو
اهڙي پڳدار ۽ غدار خلاف
وڏيري ۽ سردار خلاف
لٽيري پرمار خلاف
منهنجو اعلانِ جنگ آ
منهنجو اعلانِ جنگ آ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي حقدارن جو حق مارين ٿا
پنهنجو جيءَ جيارين ٿا
۽ ٻوڙ تن جا هڏ ڏوکي ٻڌجي
بُلند آواز اُٿارين ٿا
اهڙن مڪار اڳواڻن خلاف
جاگيردارن ۽ سرمائيدارن خلاف
منهنجو اعلانِ جنگ آ،
منهنجو اعلانِ جنگ آ.

جيڪي مذهب جي آڙ وٺي
پنهنجا مقصد ماڻين ٿا
ٻي ڏوهي ڦاهي چاڙهين ٿا
۽ جُهڳو ڪنهن جو اُجاڙين ٿا.
تن ڪوڙن دعويدارن خلاف
مذهب جي ٺيڪيدارن خلاف
منهنجو اعلانِ جنگ آ،
منهنجو اعلانِ جنگ آ.

منهنجو اوچو ڪَنڌ ڪپي ڇڏ
لوڻ ڦٽن تي ٻُرڪي ڇڏ
مگر آخري سُڏڪيءَ تائين
ڪچندو رهندس، لچندو رهندس
لکندو رهندس، رڳو اهو ته
تنهنجي حاڪميت خلاف ۽ آمريت خلاف
منهنجو اعلانِ جنگ آ،
منهنجو اعلانِ جنگ آ.

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

O

اي لوڪو، هي ڪهڙو
ڌرتي ڏوکو هو
ڪهڙو انداز انوکو هو
جو، چار اپريل ڇئين وڳين
رات جي سانت ۾
معصوم "جيئي ڀٽو" ڇئي
چرڪي اُٿيا هئا.
اي جلاد وقت
تنهنجا ڀاڳ ۽ بخت
۽ تنهنجا تاج ۽ تخت
انهيءَ ڪان اڳي جو تاراج
ٿي وڃن
تنهنجي ريت ۽ رعيت ۾
منهنجي ميت جي مَيت ڪڇي
ها انهيءَ ڪان اڳي
نيهن نگارو وڄي
تو جو نہ سوچيو هو
جو نہ لوچيو هو
هي جو چڙهي تو
سوليءَ مانُهو
سو ٻاروچن جي ٻوليءَ ماڻهو
سنڌوءَ جي ڇوليءَ ماڻهو
ماءُ جي لوليءَ ماڻهو
۽ قلندر جي جهوليءَ
ماڻهو.

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

O

اوهين پلي ڏور سهي
اسين پلي مجبور سهي
پر جڏهن اُتر واءُ وري
۽ سري پـ جي نـ سري
تـ ٿورو اسان کي بـ سارجو پرينءَ
ڪانگ اڏارجو پرينءَ
مٺان وسارجو پرينءَ.

اسان جي سڪ جي سُڏڪائي پرين
۽ اندر ڦٿڪائي پرينءَ
تـ لوڪون پاڻ لڪائي پرينءَ
اسان پر منهن ڪري
ٿورو نهارجو پرينءَ
مٺان وسارجو پرينءَ

چيٽ چانڊوڪيءَ هيٺ
منڊ مانڊو ڪيءَ جا وچن
توکي جي ياد اچن
تـ پوءِ هيل تـ پارجو پرين
مٺان وسارجو پرين.

بزمِ غزل جا لفظ
لبن تي لڳي لڳي لساڻي پون
۽ قول اوهان جا جي ڪساڻي پون
تـ پوءِ هنجون اوهين بـ هارجو پرينءَ
مٺان وسارجو پرينءَ
ٿورو اسان کي بـ سارجو پرينءَ.

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

سهڻي سنڌ لڳين ٿي،
آسري ونڊ لڳين ٿي.

تون تان تہ سر بہ صدقي،
بيجل جي تند لڳين ٿي.

نينهن نگريءَ ۾ چڻ،
پيار جو پنڌ لڳين ٿي.

پيار پوڄڻ جهڙو تون،
مقدس هنڌ لڳين ٿي.

”جون“ جهڙي جيون ۾،
ملهاري، مند لڳين ٿي.

محفل ياد ۾ ”امين“،
غزل جو بند لڳين ٿي،

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

O

راڳي راڳ اهڙو ڳاءِ جو ماڻهو مِڙي پون،
ماڻهو مِڙي پون، ڪي جيءَ جَڙي پون.

توري گهڻي ڳالهه تي، هر ڪو پيو ٻاڙو ٻولي،
ٻول اهڙا ٻڌاءِ جو ڳوڙها ڳڙي پون.

مون ڪي سارَي پاڻ سينگاريُو هوندو،
واڄو اهڙو وڄاءِ جو چيز چڙي پون.

دل جي اندر آ، دردن ديرو ڄمايو،
ديپڪ اهڙو ڏکاءِ، جو سور سڙي پون.

سنگيت ڪيِ ڪا جيت ڏياري ڏي "امين"،
بيجل ٻڌجي ٻڌاءِ جو روح رڙي پون.

☆

○

هر ٻر ياد ايندو هوندس،
خيالن ۾ گڏ ٻيٺو هوندس.

من اندر جي سنڌو ۾،
ڇولي ٻڻجي اُٿندو هوندس.

گڏ جيئڻ ۽ گڏ مرڻ جو،
واعدو ياد ايندو هوندس.

آڌيءَ ٿاڻي لوڪ سُتي،
روح ۾ رچندو هوندس.

ڏار تين جي ويلي لاشڪ،
چرڪ نڪري ويندو هوندس.

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

هي سنڌ ساري سني آ سني ميان
مهانُ منهنجي هي ڌرتيءَ آ،
ناڪامي نصيب تي تن کي
جن ميري اک آهي ڏني ميان،
مهانُ منهنجي هي ڌرتيءَ آ،
ڀاڙي ڀاڙيتو ڪيئن ڀڄي ويا
هتي هلي ناهي هڪ هڻي ميان
مهانُ منهنجي هي ڌرتيءَ آ،
ماءُ پٽ جيان هن سان
روز ازل کان آهي، مِٽي ميان،
مهانُ منهنجي هي ڌرتيءَ آ،
هر ويل ڀيل ٿي ڀيل
پر اڻ ڪٿي ناهي ڪُٺي ميان
مهانُ منهنجي هي ڌرتيءَ آ،

☆

○

اوهان جي ناهيو پيارا
محفل مُرجهايل لڳي ٿي
جڻ دل جي دنيا گهايل لڳي ٿي
اوهان ته سائين
آليجا آهيو
اوهان جو ته ڪوئي
اگهه ئي ناهي
اوهان بنا ڪا سگهه ئي ناهي
اوهان جو ته ڪوئي
جواب ئي ناهي

اوهان جي آمد تي
من اڱڻ جا گُل ٽڙي ٿا پون.
ماٿهو مِڙي ٿا پون.
ڪنڌ جهُڪي ٿا پون
ڦٽ ڇُٽي ٿا پون.
اوهان ته سائين
سِر جا سائين لڳو ٿا
اوهان جي درشن جهڙو

ڪوئي ثواب ئي ناهي
اوهان جو تہ حضور!
ڪوئي جواب ئي ناهي .

اوهان تہ محفل جا ڏيئا لڳو ٿا
ڏيئا تہ ڇا چنڊ جا ليئا لڳو ٿا.
اها جوت
جهٽڻ ٿا چاهيون
قدم قدم تي گل چٽڻ ٿا چاهيون
جيئڻ ٿا چاهيون
مرڻ ٿا چاهيون
اوهان جهڙو تہ ڪوئي
گل گلاب ناهي
اوهان جو تہ جاني
جواب ئي ناهي

اوهان کي ڪيئن اربجي سائين
سٽ ڪيئن سٽجي سائين
لفظ لاچار بڻيا آهن
ويچارا ويچار بڻيا آهن
بس اوهان جو جواب
اوهان ئي آهيو
اهو ڪوئي حجاب ناهي
اوهان جو قسم
اوهان جو ڪوئي
جواب ئي ناهي.

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

منهن مون کان متي ويو آ،
چاهت جو گلو گهٽي ويو آ.

رقيبن سان ڪانڌي ٿي،
منهنجو لوڙه لٽي ويو آ،

محبت جي گلستان کي،
پاڙان پاڻ پٽي ويو آ.

مرهم ٻڌڻ ته گهوريو پر،
ڦٽيل ڦٽ به ڦٽي ويو آ.

مون لڙڪ ڏسي تو کلي،
جڻ وڏي جنگ کٽي ويو آ.

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

ڪنڌ تي ڪاتيون، ڇا جي لاءِ؟
رتيون ڇاتيون ڇا جي لاءِ؟

پيار، ڪري پوءِ، او پيارا،
اکڙيون آتيون ڇا جي لاءِ؟

پنهنجا ئي ڪن پنهنجن سان،
ويساھ گهاتيون، ڇا جي لاءِ،

ڪچ تيٰ سچ چوڻ خاطر،
بند ۾ باتيون ڇا جي لاءِ.

همت وارن هٿڙن اڄ،
چوڙيون پاتيون، ڇا جي لاءِ.

آيا پکي جي پر ڏيهي،
لونيون لاتيون ڇا جي لاءِ.

ساريون چالون يار "امين"،
تو نہ ڇاتيون ڇا جي لاءِ.

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

ڀلا
ڪڏهن
ايئن بہ ٿيو آهي
جو ڪنهن وانگي
پنهنجي ٻني ۽ وني
ڪٻنهن واگهہ ويري جي
ور چاڙهي ھجي
پنهنجي غيرت لڄائي ھجي
جي ان جو جواب آهي
”هائو“
تہ پوءِ ڌڏيون بہ ٽٽيون پيون ھونديون.

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

ڪڙڪ ڪاڙهي ۾
ڪانگن جي ڪروڙ وچان
ڪانءُ ڪانءُ جو هُل
فطرت ڪان شديد احتجاج
ڌرتيءَ کي دوزخ ٺاهڻ تي
پرهو
”هاري“
هٿ ۾ ڏانداري پڪڙيو
ڪکن مان
ڪٽڪ ڪڍڻ لاءِ پيو جتن ڪري
انسانن جي پيٽ ڀرڻ خاطر
فطرت کي سونهن ڏيڻ خاطر
پر
هن جو پيٽ پٺيءَ لڳل
پوءِ به هو جيون جنگ ۾ رڌل آهي.

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

هرڪو ماڻهو منڙو آ،
منڙو ماڪيءَ جهڙو آ
ماڻهو تہ منڙا منڙو آ،
هن کي منڙا مرَ ڏکوءِ.
هي بہ آس رکي آيو آ
هي بہ ڪنهن جو سايو آ
هي بہ ڪنهن جو ٻچڙو آ،
هن کي منڙا مرَ ڏکوءِ.
هن جو ديس بہ تو جهڙو
هن جو ويس بہ تو جهڙو
وير بہ ڪنهن سان کهڙو آ،
هن کي منڙا مرَ ڏکوءِ.
ڏک ۾ تو لڙڪ وهائي
سک ۾ تو مرڪ سجائي
ڏس! کهڙو نہ ڪومل مکڙو آ،
هن کي منڙا مرَ ڏکوءِ.
هي تو ڪنهن لئہ جند جلائي
هي تو ڪنهن لئہ ڪنڌ ڪپائي
هيءَ تہ سوليءَ تي بہ سچڙو آ،
هن کي منڙا مرَ ڏکوءِ.
هي جبل ڪان ٻيي جاڏو آ،
هي ڏونگر ڪان ٻيي ڏاڍو آ،
هي ڪونپل ڪان ٻيي ڪچڙو آ،
هن کي منڙا مرَ ڏکوءِ.
هن کي منڙا مرَ ڏکوءِ.

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

پنهنجي پَرَ ۾ محل ٺاهي
وري وري تا ڊاهيون
ڊاهي وري تا ٺاهيون
اسين هر هاري آهيون.

جو پيٽ لڳي پِٽي ويو آ،
سُکر هوندي به سُکي ويو آ،
پوءِ به ڪنهڌا سنڌ آبياري آهيون
اسين هر هاري آهيون.

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

تنهنجا ڳڻ تو ڳايان مان،
چار ٿي پهر تو ِ چاهيان مان.

رڻ پٽ ۾ چڻ اڪيلڙو،
توبن پاڻ، پيانيان مان.

مون ڪان نہ منهن مٿي وڃ،
تنهنجي در تو دانهيان مان.

روز ازل ڪان پنهنجو ناتو،
ڪنهن سان سينو سايان مان.

هڪڙي "امين" جهلڪ خاطر،
هر وٽ تو واجهايأن مان.

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

اوهان جي يادن جي گهيري مان
نڪرڻ تا چاهيون
اوهان کي وسارڻ تا چاهيون
پنهنجي ليکي
وقت گذارڻ تا چاهيون
جيئڻ تا چاهيون ۽
مرڻ تا چاهيون.
توهان جون اهي سڪڻيون يادون
سڪڻيون تاتون
سڪڻيون آسون
ڪوئي املهہ موتي تہ ناهن
جو خريد ڪري وٺجي اوهان کي
اوهان کي سارڻ کان
لڙڪ لاڙڻ کان
دل ڏتارڻ کان
هاڻ منهن مٽڻ تا چاهيون
يادن جو لوڙهہ لٽڻ تا چاهيون
۽ اوهان کان گوءِ
کٽڻ تا چاهيون
پر ڪنهن جي ڪڏ لڳجي
ڪنهن جي لاري لڳجي
اوهان کي وسارڻ لاءِ
ڪنهن کي سارجي
سڀ ڪجهہ تہ وسري ويو آهي
رڳو اوهين تہ نٿا وسرو
"سائين"

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

يادن جي ٺوٺ
ذرتيءَ جون نظرون
اکين جي سڪٽڻ
ڪنورن ۾ ڪتل
ڏينهن لنگهائو تي ويا
اڃان ڪو ناهي
بادل برسيو
من اندر ۾ اُجڙي ويل
ويران ويڙهي مان
نہ مليو ڪو تنهنجو اتو نہ ڪو پتو
تنهائي جي سحرا ۾
توڙي جو
تنهنجي يادن جا اڻ ڪٽ سلسلا ۽
آئون
پر هي راهون چون ٿيون
آنهون چون ٿيون
ويل... وري آئي وري
تون بہ وري آ وري
مرڪن جي لڙڪن جيان
يادن جي ٺوٺ ذرتيءَ تي
هاڻ تہ برسي پئو
هاڻ تہ برسي پئو.

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

وريو آ واءُ
هر هنڌ هڳاءُ
تنهنجو تو اچي، آءُ ڙي آءُ.
مينهوڳي مُند آ
آتي جاني جند آ،
واڻون نهاريان، هنجون هاريان، سڪي تو ساهہ
آءُ ڙي آءُ،
جهانگيئڙو جهونگاري
ڇڏيئي ڇو وساري
منهنجا ميت، تون بہ گيت، ڳڌمون ڳاءُ،
آءُ ڙي آءُ،
وري آئي آ ويل
هڪ وار هلي آ هيل
منهنجو نينهن، چڪور جيئن، تو سان آ،
آءُ ڙي آءُ،
هي سڪين جا تولا
هاءِ منهنجا ڍولا
هر هنڌ ميلو، ”امين“ اڪيلو، توڪانسواءِ
آءِ ڙي آءِ

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

اوهان تہ سونهن جي
مورچي ۾ محفوظ
اسان تي حملا اوهان جي نظرن جا
اوهان جي وارن جي وارو وار
اسان جي جذبن جو سرعام قتلام

اوهان جون مسلسل ڪاهون
اسان جون بيگناهہ آنهون ۽ دانهون
اوهان جي عدالت اڳيان اسان جي
جذبن جو سراپا احتجاج
نيٺ تہ رنگ لائيندو، اوهان سان سينو ساهيندو ۽ دليون گهائيندو
اوهان ايڏي مرڪ نہ مرڪو پيارا
اوهان جا بہ لڙڪ لڙي سگهن ٿا.

اسان جي پينل اکين تي
اوهان جا مذاقن پريا ٺهڪ
اسان جي لڙڪن لارن تي
اوهان جون مرڪون
اسان جي سڏڪن تي
اوهان جون ٺٺوليون
تڏهن تہ سڪنديون
تڏهن تہ لڇنديون
اسان جي اُنهن ادائن لاءِ
جڏهن اسان، اسان نہ رهنداسين
اوهان اسان جي چاهت جو
ايڏو بہ مذاق نہ اڏايو پيارا
اوهان جا بہ ڳوڙها ڳڙي سگهن ٿا
اوهان جا بہ لڙڪ لڙي سگهن ٿا.

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

O

اوٺي منهنجي ڳوٺين ڏي، ڪٺي وڃ نياپو،
اوٺي منهنجي ڏوٽين ڏي، نيئي وڃ نياپو،
الا ڏکي جو ڏوراپو،

مارن ريءَ ماڙين ۾،
ناهي جيءَ جياپو،
الا ڏکي جو ڏوراپو،

پنهوارن پڙي نہ سري
مون آ پيچ پاتو،
الا ڏکي جو ڏوراپو

جن لئہ روئان رڙهان
تن چو نہ سڃاتو، .
الا ڏکي جو ڏوراپو

مَارو مون کي ملندا
پڪ آ، من آ تو،
الا ڏکي جو ڏوراپو.

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

جنهن وات تان
وٺان مون ويٺن
اُنهي وات وٽ
اڄان تنها بيٺو آهيان
ڇڻ
سڄي ٻيٺاريءَ ۾
آئون هڪڙو ئي
اڄان ان آسري
جو وڃڻ ويل
ڳرانڙي پائي
تو چيو هو
دلبرا دل نہ هٽجانءِ
موٽي ايندس
”مان“

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

هر ڪو جيون گهاري ٿو
هر ڪو پيٽ پاري ٿو
ڪو شينهن تي شڪار ڪري
ڪو گدڙ تي گذاري ٿو
ڪو سوليءَ تي به سچ چئي
سينڌ سنڌ سنواري ٿو.

☆

جهڙي تنهنجي مون ادا وٺي آ،
تهڙي آئي رت سانوڻي آ،
اڃان ڪيئن مان توڏي پير پري
بڻي سنڌ فوجي ڇانوڻي آ،

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

مند ماندوڪي نٿي وسري
چيٽ چانڊوڪي نٿي وسري
جا ڳجهي مون تو ڳالهہ سڻائي
سا ڳالهہ راتوڪي نٿي وسري

☆

توبن ڪين رهي سگهبو
سور اهو نہ سهي سگهبو
تنهنجي تہ ڏنل پيار جو
تحفو نہ ڪنهن کي ڏئي سگهبو.

☆

جيءَ نہ جهوريوڙي جاني، جيءَ جيارا تيندا آهن
پيار ڪرڻ لئہ او پيارا، ماڻهو آن پارا تيندا آهن
پاڙا ڇو تا ڇڏايو ڙي پيارؤ
پاڙا نبين کي بہ پيارا تيندا آهن.

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

منهن مٿي ويا آهن، محب مٺا ماڻهو
ڪٿان آڻجن اهڙا، سڪيلڌا ماڻهو

ڪالهه ته پل پري، ڪين سري ٿي جن تي
ڪنهن جي ڪنين ويا لڳي، جو ٿيا جدا ماڻهو

شايد تڏهن ويا هن، پيرو يار پيچي
جو نڪتاسين اسان، سنوان سڌا ماڻهو

امين سان ڪي، واعدا جن وفا جا
قول ڪچا سي ٿيا، ٻول ٻڌا ماڻهو.

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

لوڪ ستي جو
آڏيءَ ڏاري
منهنجي مٽي خاني ۾
لفظ لڙي ايئن آيا هئا
جيئن اکين تنهنجن مان
ڳوڙها ڳڙهي آيا هئا

۽ پوءِ
لفظن جي هڪ مالها جوڙي
ڪوَتا ڪي مون
ايئن پارائي هئي
جيئن تو ويندي ويل
اسان کي پنهنجون
ٻانهون هار ٻڌائي
پارايون.

☆

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آوازنگر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

▪ اهو آواز جيڪو الست بربيڪم جي اونهاين مان اُڀري قالو بليٰ جي قول ڪان ٿيندي روحن جي پاتالَ ۾ لهي ويجي ٿو. اهو آواز جنهن جي پاڪ ڪتاب جي دور دوران صبح ويلا جي رنگن ۾ سٽين آسمانن تي آجيان ٿئي ٿي، اُهو آواز جيڪو حضرت بلال جي زبان جي تنوار بنا سج کي اُڀرڻ کان روڪي ٿو ڇڏي. جڏهن آڪاش جي پولارن مان پنڌ پُڄائي سماعتن اڳيان ڪا بيجل هاٿي سانجهه وڄائي ٿو ڇڏي تڏهن نه ڄاڻ ڪيترائي ڌرتيءَ جا ڏياچ سِر ترِيءَ رکي ڇٽي تا ڇڏين.

مَٿي اُتي منهنجي، جي هٿا سِرن سئو هزار
ته تنهنجي تند تنوار، هر هر وڄيم هيڪرو

اسان جا هي آواز جيڪي ڪنهن به پورب جي پار جا پنڌ ٿتا پُڄن. ساڪي رڳو اِنهي ڳالهه جا سدا رهيا آهن ته ٻن چوڙين جي وٿين مان نڪتل آواز جي چمڪي ڪان وئي سُهٽي جي درياءَ جي ڇولين مان اُٿي پيل آواز تائين ليهور جي گهٽين ۾ رلي ويل ليلا جي لُڇ ڪانَ وئي، ٿر جي واريءَ تي وئي جي پهرين وڏ ڦڙي جي آواز تائين، هڪوار جڏهن به ڪا تنوار جاڳي اُٿي آ ته، سنڌ جي ماڻهن، ان سنگيت تي نيڻن جا بند ٽوڙي ڇڏيا آهن جنهن لاءِ اڳي ٿي ڪنهن ڇٽي ڇڏيو هو ته

ڄڻ ڪوئي آواز اُڀري ٿو مٿي
سُر ڪانسواءِ ساز، وڄي وڄندو ڪيترو.

رِاڳي رات جاڳي گذاري يا پڪار جي پڙري پٽ تي آلاپ آڳي ٻٽجي آڳ ڏين، سُرن جو واڳي ٻاگهيءَ جا ويهي ڳڻ ڳائي يا ڪو راڳي جهونا ڳڙهه جي جوڳيءَ جهڙو ٻٽجي ڪا جوڳ پچائي ڏيڪاري اهي سمورا سُر، اهي سمورا ڳُر ڪنهن گيت جي انداز ۾ آواز جي اوڀائي اوڊيندا رهيا آهن.

ڇٺو جيسين چنڊ آڪاس چمي
۽ ڌرتيءَ کي وشواس چمي
تيسين تائين ساڻ رهي
مون کي تون جاڳائيندين
۽ منهنجي ننڊ ڦٽائيندين
ڇٺو جيسين جهونا ڳڙهه جلي
تون جوڳي مون ۾ ڳائيندين
۽ منهنجو ساٿ نڀائيندين.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

■ ڳالهہ جيڪڏهن اها آهي تہ ”ڪونهي اُت ڪوهيار، جت پوري تو پانئيو“ تہ پوءِ ”ڳولهيان ڳولهيان مَ لهان شال مَ ملي هوت“ وارو فيصلو ڪهڙي آڌار تي تو ڪيو؟ ”پنڌ مَ ڪر پهاڙ جا وجود ٿي وڻڪار“ جي دعويٰ هڪڙي پاسي آ تہ پوءِ ”اُٺي رائو ريل وينلن تان واريءَ وري“ جي تلقين ڪهڙي بنياد تي؟ ”ڪاتيءَ هينيان ڪنڌ پوءِ بہ نعرا نينهن جا“ تہ پوءِ ”هو چونئي تون مَ چئو“ جي جهل بہ ڇا جي ڪري؟

هي سڀ اهڙا تصور آهن جن جي پسمنظرن جون ڏارائون اُنهيءَ وهڪري ۾ پڄائيءَ ڪن ٿيون جتي اعتراضن جي رَتي برابر بہ ڪا پتي نٿي بچي پر پوءِ بہ سمورن بحثن تان هٽ ڪٽي سامي جي بہ اها دعويٰ قبولڻي پوندي تہ:

جل ۾ ڦوٽو جيئن، لهرن لڳندي اڌ ٿئي،
تون پڻ آهين تيئن، دنيا ۾ ڪو ڏينهڙو.

زندگين جا صبح اڀرندا وڃن ۽ لهندا وڃن، فطرت جو اهو لڪاءُ اُن ماهہ لڪاءُ کان گهٽ قطعي نہ چئبو جنهن جي اکين ۾ جندگانيون دم ٻوڙي هليون ويندڙيون آهن. هي ڪِن پل جو کيل آ دوستو نہ ڄاڻ باقي ڏينهن گهٽا.

فاني ڙي فاني، دنيا دم نہ هيڪڙو،
لٿي لوڙهہ لٿ سين، جوڙيندءُ جاني
کوڙ ۽ ڪاني، آهي سر سڀ ڪنهين

اسين ڪيترو بہ آسمان جي بلندين کي ڇهڻي وڃون ڏاپ ۽ ڏبڌي ۽ ڌن ۽ دولت جي بنياد تي ڪيترائي انسان پنهنجي تابع بڻائي ڇڏيون پر فارسي جو اُهو شعر بڻجي نٿا سگهون تہ

بياڪ قاعده، آسمان بگردا نيم
قضا بہ گردش، طل گران بگردانيم

”اچ تہ آسمان جي قانون کي ايئن بدلايون ۽ قضا جي دستور کي ايئن ڦيرايون جيئن هڪ پرپل جام جو پيالو محفل ۾ ڦيرايو ويندو آ“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهو نہ وسارجو تہ إنسانن کي بہ پنهنجي تابع بڻائڻ وارا اسين انسان بہ اُنهيءَ هستي جي تابع آهيون جيڪا هستي نظام هستي آ. ست سمنڊن ۾ لڪيل ڪک پن ڪان وٺي، پهاڙن ۾ پلجندڙ جيوت جيڪڏهن واليءَ جي وڏائي تي ڪامل يقين جو احساس ڏياري ٿي تہ پوءِ هي اسان انسانن وٽ ڪڪ، شڪ، شايد، ممڪن يا ناممڪن جي ماپڻ ۽ وزن ڪرڻ جا تصور ڇو؟

ڇا ايئن ٿي نٿو سگهي تہ شڪ جي منهن تي منڊيئڙو ڏيئي اِها پڪ ڪري ايمان آڻي ڇڏجي تہ

جيڪي منجهہ جهان، سا تاري تڳي تنهنجي.

■

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

• توڙي جو وقت جون ستمگر خزائون خوشين جا ڪک هاڻ ميڙي چُڪيون آهن ۽ مسرت ڀريون ملاقاتون پوڳنائن وچ ۾ بيهي ويون آهن، پرپوءِ به پاڻ سيني جون خواهشون پوڙهيون ٿي ناهن سگهيون ”خواهشين اتني ڪه هر خواهش پر دم نڪلي“ واري آسري پاڻ سيني جي جياپي ۾ توڙي جو هڪ ٿاهه وجهي ڇڏيو آ پر من مجي انهيءَ ڪري به نٿو جو هي جيءَ چوي ٿو، جئيو، جئيو هڪ ذرتيءَ خاطر ۽ هڪ اُن سرتيءَ خاطر جنهن سان روح رچنديون رهيون آهن سالن پڄاڻا انهي ديوانگي تي ته:

تيري هونٽون ڪے پهولون ڪي چاهت مين هم
دار ڪي خشڪ ٽهني په وارے گئے
تيرے هاتهون ڪي شمع ڪي حسرت مين هم
نيم تاريڪ راهون مين ماري گئے

ماتر پومي رڳو انهيءَ گواهي جي محتاج ناهي هوندي ته ڪوئي تاجي پيئي وارث هجڻ جي دعويٰ ڪري وجهي پر اُها گواهي لوهه قلم ڪان به وڏيڪ سگهاري ڇئي سگهجي ٿي جنهن جي پڪ صرف اِنهي آڌار پڙ ڪڍي بيهي رهي ته

نڪا ڪن فيڪون هئي، نڪا مورت ماهه،
نڪا سُڌ ثواب جي، نڪو غرض گناه
هيڪڙائي هيڪ هئي وحدانيت واهه
لکيائين لطيف چئي، اَت ڳجهاندر ڳاهه،
اکيون ۽ ارواح، اُها سانجهه سپرين.

سنڌ جي اُها ذرتي ڪيڏي نه مقدس چئبي جنهن لاءِ ڀنهي جهانن جي سائين چيو هو ته مون کي ته اُن مان جنت الفردوس جي خوشبو ٿي اچي. الله وارن جي هن ذرتي طرف پاڻ مرادو ڪڇي وينڌڙ هڻ نيڻن جي هير رڳو وطنِ سنڌ سان محبت جي ساڪي ناهي پر ٻئي ڪنڌيون هي مهراڻ جون اِنهي پيار جو به پنڌ پُڇن ٿيون، جتي پليا پل جي منزل ڪٽي ٿي ۽ ڪائي بي اختيار زبان چوي ٿي ته:

”هو نظرين ۾ يقين رکن ٿا، اسين ذرتي ۾ ايمان رکون ٿا. نظريا قابلِ تبديل آهن پر ذرتي ناقابلِ تبديل آهي. هو انڪارِ وطن آهن، اسين اقرار وطن آهيون هو ابنِ نظريات آهن ۽ اسين فرزندانِ زمين آهيون“ •

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

O

■ نہ دڪانن تي ٻانڌڻا رهيا، نہ وري ڪنيارن وٽ تباڪون اُهي ٺِوَ ميڙي جا ٻوايا، اُهي ڏڳي ڳاڏين تي سينگاريل ڇڄن جون قطارون ۽ شادي جي ٻَڌل ڏينهن جيتريون ڳچيءَ ڀاتل سوتليءَ جون ڳنڍيون خبر ناهي ويون ڪيڏانهن؟ هاڻ تہ پيهن تي پيا جون پچارون ۽ آن ڪري تي رات سناتي ۾ بانسريءَ جا سُر بہ نٿا آلاپجن، تيلي ٻارڻ جا اشارا بہ رات ڪي ڏٺي ڪي ڏينهن ٿيا، وقت بہ ڦيرو ڪائي ويو ۽ حاڪمائا حڪم بہ نڌاڪتون وڃائي ويٺا. لڳي ٿو گرهوڙي واري ڳالهہ بہ سچي ٿيڻ لڳي تہ:

راجا راڪاس ٿيندا، مند نہ وسندا مينهن
ڪڏهن ڪڏهن شينهن، ڪندا سلام سهن کي

هاڻ تہ ”نظريہ ضرورت“ جي نالي ۾ اسان جون واڳون بہ ويرين جي ور چڙهي چڪيون.

ميرے هاتهون کے تراشے هوئے پتهر کے صنم
آج بُت خانون مين، بگهوان بنے بيٹھے هين.

نہ لاکي چاڇي پکي پراڻ تي نہ وري ڦلاٽي جو ڪو سنڌ ڦيرو، نہ اجرڪ ڦلڙيون پيون ڪنهن پرڻ تي ۽ نہ ٿي روپلي جي ڪپنهن راڄ ۾ جنتا جاڳي وري. چانديءَ مڙهيل تعويزن تان ويساهہ بہ کڄي ويا ۽ ماٿهو بہ چنڊ ٿيي ويا. لوهہ تي ليڪا ڏيڻ واريون زبانون بہ هاڻ زبان نٿيون ڪن ۽ نہ وري ڌرتي تي ڌپي هيڏين چاتين وارا مڙس مٺير ڏسي.

وہ سجدہ، جس سے روح زمينٰ کانپ جاتي تهي
آج اُسي کو ترستے هين منور و محراب.

پر رڳو ايئن بہ ناهي تہ اوڪا پنڌ پهاڙجا پر اهو بہ آهي تہ اڃان رُڃ مان رڙ اچي تي متان سمجهين مٺا مور سارا رڳو اهو بہ ناهي تہ هاڻ ڪينجهر ڪنڌيءَ ڪوئي تماچي ڪونہ ايندو پر اِهو بہ آهي تہ پلي آس اڃان نہ ٽوهرن ڏس پٽائي وڃون ٿيون ورن“ ۽ رڳو اهو بہ ناهي تہ ترن ۾ تيل هاڻ باقي ناهي رهيو پر اهو بہ آهي تہ سنڌ گدڙن بہ ناهي ڪاڌي.

■

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

▪ هي ڪامل هستي جو اهو ڪمال آهي جو هن جي واڪاڻ هن ڪي ٿي جڳائي تي، هي اُها هستي آهي جنهن کي راضي ڪرڻ لاءِ دنيا ۾ ڪو ديوانو بڻيل آ تہ ڪو الستي ۽ مستي ۾ پاڻ مگن آ، ڪو چوي سر جُهڪي ٿو محرابن ۾ تہ ڪو چوي ٿو "ڪيري ٻٽي ساڏي عزت نہ گهٽي سانو نچڪي يار مناوڻ ڏي، ڪو چوي ٿو تہ ڪونهي اُت ڪوهيار جت پوري تو پانيو تہ ڪو چوي ٿو تہ جيڪي منجهہ جهان سا تاري تڳي تنهنجي" ڪو چوي ٿو تہ "پنڌ مَ ڪر پهاڙ جا وجود ئي وڻڪار" تہ ڪو چوي تہ "انا عبد معبود تون اُت نڪو شرڪ نہ شڪ" ڪو چوي پاڻهي ايندو هوت تہ بہ آئون ڪجهہ اڳيري تيان" تہ ڪو چوي "پٺي ڪٿان پساهہ، پسڻ ڪارڻ پرينءَ جي."

پر سوال اِهو آهي ساٿيو، تہ هي پرين ڪيئن پرچي جنهن هي سڄو جهان جوڙي ڇڏيو آ اسان سڀني لاءِ هن جو راضپو هن سڀ ۾ ڳولهيون تہ "اهو ڪو پيو فهم جنهن سان پسجي پرينءَ کي" يا پرچائڻ جي پرچار هيئن ڪجي تہ "تون صاحبزادو سُپرين آئون نسورو نوڪر".

هي عقل جون اوچايون، هي محبوب اکين جي سمنڊ جيڏيون اونهايون، هي مڙس جي ڇاتين جيڏيون ارادن جون مضبوطيون ۽ هي آڪاش جي پولارن جيڏيون اڻ منزليون اسان جون سوچون، ڪير ڄاڻي تہ انهي رمز جو راز ڇاهي، ڪوئي چوي نہ چوي پر پنهنجي اندر جو هي ايمان چوي ٿو تہ ڪوئي تہ آهي نظامِ هستي جو هي حيرت انگيز لڪاءُ ابتدا کان بہ اڳي ۽ انتها کان بہ پوءِ هن جيَ منشا جي تابع هو ۽ تابع رهندو.

دنيا جو ڪو بہ ڪتاب، دنيا جو ڪو بہ مذهب ۽ دنيا جو ڪو بہ نظريو اُنهي ڳالهہ کان انڪاري ٿي نہ سگهندو تہ سڀ کان افضل ۽ سڀ کان عظيم هڪ عظيم ترين طاقت ئي تہ آهي جنهن جيَ تابع هن ڪائنات جو وهنوار پنهنجا فرائض سر انجام ڏيندو اچي اِهو دنيا وارن تي منحصر آهي تہ ڪو ڀڳوان چوي، ڪو God چوي يا ڪو خدا چوي پر انهيءَ ڳالهہ کان انڪار ڪري نہ سگهندؤ تہ هن ڪل ڪائنات جو هڪڙو ئي خالق آهي جيڪو اشرف المخلوقات کان وٺي پٿرن ۾ پساهہ کڻندڙ جيوت کي بہ پالي ٿو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سوال اهو آهي تہ پوءِ هي نندڍ وڏايون، هي اُتم گيريون ۽ ذات پات جي ويچن جا تصور آخر ڇو؟ ”لڪم دين ڪم وليہ دين“ جهڙو عظيم ترين فرمان بہ اسان وٽ موجود تہ پوءِ ڪنهِن ٻئي تي فوقيت جو تصور ڇو؟ ”صبر جن جو سير تير نہ گُسي تن جو“ وارو نياپو بہ اسان جي حصي ۾ تہ پوءِ دنيا، ڌرمي، دين جا ماپا، جهل پل ۽ رُڪاوٽون ڇو؟ هي تہ ميران ٻائي جو اُهو وهنوار تو لڳي پارو تہ،

سب کي پوجا ايک سي
سب کي اپني اپني ريت
مسجد جائي مولوي
کوئل گائي گيت.

○

▪ ڍرتي چون تاريخون کي ڪيلينڊر جون تاريخون ناهن جو سالن پڄاڻان به هڪجهڙيون لڳن، هي تہ اُهي تاريخون آهن جنهن تي تهذيبون پروان چڙهن ٿيون، جنهن تي هڪڙا دور جنم وٺن ٿا تہ ٻين جي پڄاڻي ٿئي ٿي ۽ ڌرتيءَ جون تاريخون ڪي 'شهرِ جانان جون تاريخون ناهن جيڪي واري مٿ واڄدن جيان آگرين جي وٿين مان سِرڪي وڃن ۽ ڌرتيءَ جون ڪهاڻيون ڪنهن سون پريءَ جو پڇارون بہ ناهن جو شهزادن جي چپن تي چنڊ لهي اچن. هي تہ اهي تاريخون آهن جنهن تي تاريخ جا ڏاها لکندا آهن ۽ پڇندا آهن تہ پير پنهنجا چمن، ڪنهن ڏينهن جي ڪا منزل تہ تون ڪٿي هوندين؟ هاءِ منهنجا من، پيارا جي گهريو دل، تہ تون ڪٿي هوندين! لهي اُبري اڄ بہ ٿو ۽ وقت اڄ بہ چوي آئون بادشاهہ پر تقاضا اِها آهي تہ ڌرتي تي گذرندڙ وقت ۽ ڌرتي سان ڀاڻ ڪيتريون محبتون ونڊيون؟ ڌرتي سان تہ ڀاڻ ڪيتريون محبتون ونڊيون اهو ڀاڻ بہ ڄاڻون ٿا ۽ ڌرتي بہ ڄاڻي ٿي پر سوال اِهو آهي تہ انهي محبت جي پرک ڪهڙي ڪسوٽيءَ تي ٿئي، اهو چئون تہ

اسان ٻن ۾ جيڪي بہ راتيون لتايون
پرهہ مُک تي جهومڪ جيان سي سجايون
نہ ڀاتي اسان ڪا بہ مالهانہ ڀاتي
چنبيليون وليون هر اڱڻ تي اُڳايون
اِها ماٺ مڪلي تون چئي ڏي
اَسان تو ۾ ڪيڏيون ڪهاڻيون لڪايون

پنجابين جو هڪڙو پهاڪو آهي تہ، ”منڊي مرڳين ڪمايان ڪرڪي تي بانو تتّا ڍي بُلي نہ بٺي“ يا فقير صاحب ڏني واري ڳالهہ تہ ويک بخت گهڙي دا ساڏي عمر ڳئي اجائي.

هن خطي جي 56 سالن جي تاريخ ڪجهہ اِيئن ئي چوي ٿي پر ڀار ڪري پهاڪي ”ڪلهائي نا ڪايا تڙڪا نڪي ڇانيان“ جي منتق جي گهرائي ۾ لهڻ جي ڪوشش ٿا ڪريون تہ نظامِ وهنوار واڱکو هيئن ٿو ٿئي تہ 56، سالن کان جنهن جي هٿ ۾ ڪوڏر ۽ ڪهاڙي رهي آ، تنهن هر هاري جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نسل جو هٿ اڄ بہ اُنهن ئي ڳڻن ۾ آ. ساڳيا ئي لاٽون ساڳيا ئي چڳ واروهي لڪاءُ اڄ بہ پنهنجي پر ۾ هڪ سوال ڌاري ٿو اِهو چئي تہ،

ڪماڙي ڌجي ڪهڙو ڏوهہ اياز
ڪپي ڳڻ ڪالهہ ويو، اسان جا هي ڪنڌ.

مٿيد جي انهي عالم هيٺ پيدا ٿيندڙ مايوسيءَ تي وقت جا قاضي راءِ ڪيئن جوڙيندا جڏهن وطن سان لاتعلقيءَ جو اظهار ڪندي اسان جو نئون نسل چوندو تہ ”نرياسين دامنِ سحرا ۾ خوشبوءِ ئي اجائي وئي“ پر جڏهن تاريخ جي ورقن تي اک تي پوي تہ لڳي ٿو تہ اڙانگي منزل جو هي وقت مسافر اُنهن انسانن جو وار بہ وِنگو ڪري ناهي سگهيو جن وقت جي وڪ ۾ وِڪ ملائي ٽڪجي پوڻ بجاءِ ميدانِ وقت ۾ ويڙهاند ڪئي.

هي ڏکهي اڻانگي منزل آ، جت ڪيئن واقعا ٿيندا آهن
ڪي ٽڪبا آهن، ڪي ڏڄندا آهن، ڪي هنيلا ٿي هلندا آهن
ڪي ڦاسن ٿا، ڪي ڇٽڪن ٿا، ڪي سوچي پار پوندا آهن
ڪي هٿ وڏائي مڪر ۾، راند هارائي ويندا آهن
سچ جي جپ ڪپيل ڏسي، تاريخ جا ڏاها لڪندا آهن
ڪي ٽڪبا آهن، ڪي ڏڄندا آهن، ڪي هيلا ٿي هلندا آهن.

■

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

▪ تقاضا اِها ناهي تہ سِر ڪير ڏيندو پر گهرج صرف اها آهي تہ سچائي جي سنڌوَ تي اسان جا ارادا ۽ آدرش آخر ڪيترو تار تري سگهيا آهن، جنهن تي ڪامل يقين ۽ وطن سان محبت اها پڪ ڏياري سگهي تہ "مون مارؤسين لڏيون، لوئيءَ ۾ لائون."

ڌرتيون جيڪي سدائين ماڻهن سان سونهنديون آهن. تون ڏاتي ڏٺ ڏٺي، ڏولا تنهنجو ڏٺ چونديون رڳو اِنهي ڪريَ بہ آهن جو سواءِ ڀاڻ ماڻهن جي سهاري ڌرتين ڀاڻ ڪي سدائين بي سهارو پٽي سمجهيو آ.

ڌرتيءَ جا وارث تہ اسين تاجي ڀيٽي آهيو ساتيو پر اسان جي هاٿوڪي ڌرتي جنهن تي ڀاڻ پنهنجي الڳ وطن جا ليڪا ڪڍي ڇڏيا آهن. تقاضا اِها بہ ڪري ٿي تہ 56 سال جي هن پنڌ ۾ ڀاڻ ڪي ڪيترا ڀيرا نيٽين ننڊ آئي ۽ ڪيترا ڀيرا احساس اِهو جاڳيو تہ "اديون ڙي اٺجاڻ، مون سنگ سچائي نہ ڪيو"

ڳالهہ اِها آهي تہ هڪڙي پاسي "قيد الماءَ تيوم آئون هت اڙانگي گهاريان" وارو نصيب پيو روئي تہ ٻئي پاسي لڪئي جا ليک ايئن پيا چون تہ "قسمت قيد ڪياس نات ڪير اچي هن ڪوٽ ۾"

مايوسيءَ جي عالم ۾ بُڏتر جون ڪيفيتون هاٺي لڳي ٿو تہ متان ائين چَٽي وڃهن تہ "هي هنڌ پيٽيون هاڻ، ساڙيان سپ ڏيهن ري" پر اِها وڏي ڳالهہ چٽبي جو سموريون گهرجون ديش رکيا خاطر قربان ڪري ڪو چٽي ڏي تہ "ميائي جياس تہ بہ وجي مڙهہ ملير ڏي"

وطن سان محبت جو اظهار جو پنڌ رڳو اتي نٿو ڪُٽي، جتي اسان جا شاندار ماضي شهادتِ منزل جا يادگار جوڙين ٿا پر وطن سان محبت جو اظهار اهڙي سچائي تي بہ پرکي سگهجي ٿو، جنهن لاءِ جذبا اهو چٽي ڏين تہ

جي لوڻ لڳين لائين، چيري چيري چم
مون ڪُر اڳي نہ ڪيو، اهڙو ڪو جهوڪم
جان جان دعوٰي دم، تان تان پرتَ پنوهارسين.

▪

○

▪ بادشاهيون، پاڳ، تاج ،تخت، سرداريون، راڄواڙا، ڏاپ ڏهڪا، پيار، محبتون ۽ سونهن تي سِرن جي صدقي جوهي جهان اڄ نہ پر هزارين سالَ اڳ بہ آباد هو.

ساڳيو ئي سج، زمين، آسمان، ڪهڪشان، سمنڊ پهاڙ، درياءَ ۽ اڄوڪي موسمن جا رنگ روپ اڳ بہ پنهنجي آب ۽ تاب سان تي جرڪيا پر پوءِ بہ پاڻ کي اعتراض اهو ڪڏهن بہ نہ ٿيو تہ هزارين سال پهرئين واري جهان ۾ چو نہ ڄاواسين ۽ نہ اِها شڪايت ڪئي سين تہ:

کب ٹھرے گا درد دل، کب رات بسر ھوگي
سُنتے تھے وہ آئیں گے، سُنتے تھے سحر ھوگي
کب مھکے گي فصل گل، کب بھکے کا میخانہ
کب صبح سخن ھوگي، کب شامِ نظر ھوگي.

جهان اڄ بہ ساڳيو آ تہ پوءِ اڄ اعتراض اِهو ڇو آ تہ هڪ نہ هڪ ڏينهن پاڻ سيني کي اڳ جهڙي ئي اڄوڪي جهان تان هٿ ڌوئڻو پوندو.

اسان جو اُهو نسل جيڪو اڄان ڄائو ئي ناهي هن دنيا ۾ جيڪڏهن اچڻ لاءِ پنهنجي واري جو منتظر آهي تہ پوءِ الله جي جوڙيل ٻئي جهان ۾ پيش ٿيڻ لاءِ اسان کان موت جي واري جو انتظار ڇو نٿو ٿئي.

پڪ آهي تہ سج اُڀارڻ وارو سِياڻي وري سج اُڀاريندو ۽ پڪ آهي تہ ننڊ ۾ مئي مثل ماڻهو کي جاڳائڻ وارو جاڳائيندو تہ پوءِ انهي حقيقت تي شڪ ڪهڙو آهي تہ موت جي ننڊ سمهندڙ اکيون ڪائنات جوڙيندڙ جو ٻيو جهان بہ ڏسنديون.

ياد رکو، فطرتون ڪڏهن بہ حقيقت جو ثبوت آڻي ڏيڻ جو شرط ناهن رکنديون. فطرت جو هي اُهو وهنوار آهي جنهن ۾ صرف ۽ صرف ڄمندڙ زندگين جا پيرا موت جي دڳ تي پڄائي ڪندا آهن سوالُ هتي اهو آهي تہ چار ڏينهن جي هن زندگين جي دعويٰ رکو اها بہ نہ هئڻ گهرجي تہ، ”توجو سائيہ پاتئيو، سو مانجهائيندي جو ماڳ“ پر موت جو انتظار ڪرڻ وارين زندگين کان پڇائو ٿيڻ هيئن بہ گهرجي تہ :

سُڪا سُنڊ ڪچن ۾، ڪَرڪنا پيرين
ٽمندي نيٽين، آ نيڪي ڪاهوڙي ڪڏيا؟

▪

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

■ سوين يا هزارين سال اڳ واري دور کيِ انڌير نگري چرپٽ راجا وارو دور سڏيندي راءِ جوڙيندا آهيون تہ اُهو جهالت جو دور هو، نہ قانون هو، نہ قاعدو هو، نہ اصول هو، نہ انصاف هو بس راجا هو ۽ رعت هئي سا بہ ڪڏهن هڪڙي تہ ڪڏهن ٻئي راجا جي ڏاڍ مڙسي جو ڪاڄ بڻجي ويندي هئي، معصوم ٻار جوڻ ادائون ڏسي نجومين جي چوڻ تي جنگين جي ميدانن ۾ انساني سِرن جي نمائش لڳي ويندي هئي پر اڄ جو دور جنهن کي پاڻ جديد ترين، قاعدي، قانون، عدل ۽ انصاف جو دور سڏيون ٿا سوال اِهو پيدا ٿو تہ ڇا هاڻ ڪنهن بہ هيٺي راجا جي رعت، ڪنهن ڏاڍي راجا جي ڏاڍ مڙسيءَ جو ڪاڄ نٿي بڻجي؟ ڇا جنگين جي منڊيءَ ۾ انساني سرن جي نمائش لڳڻ بند ٿي ويئي آ؟ قانون ۽ قاعدن جي پاسداري ٿيندي ڪٿي بہ عدل ۽ انصاف جون ڏجون نٿيون اڏن؟

هي اهڙا سوال آهن، جنهن جي سچائپ پويان سواليہ نشان لڳائڻ جي ڪا بہ ضرورت هاڻ باقي ناهي رهي. هزارين ڪروڙين سالن کان پنڌ ڪندڙ وقت جو متلاشي واحد گواهہ اڄوڪو هي سچ مسافر جيڪو اڄ ڳڻيا وقت جا ڪاٿا ڪيچي چڪو آهي، رڳو ڪالهہ واري دور تي ڪل نٿو ڪلي پر ياد رکو هي مسافر اسان جي ايندڙ نسل اڳيان بہ گواهي ڏيندو تہ ٻہ هزار ٽي جي ماڻهن بہ مذهب، ٻولي، نسل ۽ زمين جي تڪرار تي سرحدي ليڪا ڪڍي انسانن جا اجها اُجاڙيا هئا ۽ هزارين بيگناهہ معصوم زندگين جا ڏيئا گل ڪيا هئا.

وقت جو مسافر ايندڙ صدين جي نسل اڳيان جڏهن هزارين سال اڳ واري دور جي ڪٿا اڄوڪي جديد دور سان ڀيٽيندي ماضي جي قصن جا ٿان کولي ڇڏيندو، تڏهن ٻڌايو ساٿيو پنهنجي ذهانت ۽ عقلمندي جي ڪٿ ڪهڙي ڪسوٽيءَ تي ٿيندي؟ پڇتاءُ چو عالم ڪٿي هئين تہ نصيب نہ روئندو تہ

وٽ سوريندي ولها، ويو تيل ٻري
موٽ مسافر سپرين، چانگي تي چڙهي
راتي لاءِ رڙي، ويئي وهامي راتڙي.

○

▪ انساني ٻه روپي تاريخ جي جڏهن ڪٿ ڪبي ته آسمان جا سڀ ستارا رڳو گواهي اِها نه ڏيندا ته واعدا ته ايتري قدر ٻه ٽي چڪا آهن ته هاڻ ڪڏهن ٻه ڪاري رات جو دائمي ڏڙڪو باقي نه بچندو. سڀ سهٽيون هونديون، سڀ ميهار هوندا، ڪو ٻه ٿوڳ نه هوندو ۽ ڪو ٻه عمر نه هوندو، بس مارو هوندا ملير هوندو ۽ رڳو مارئي هوندي پر هڪ گواهي اِها ٻه اُٿندي ته پنڊ جي ڏاڏائي ڪان شڪستون کائي منزل تان هٽ ڪٿي وڃڻ لوڀ ۽ لالچ جي آسري ٻاروچي ٻوليءَ وساري منهن مٿي وڃڻ انساني تاريخ جي بيوفائي جو اهڙو ته پوائنٽو الميو ڪرڪٽي جاڳندو ته صدين ڪان حق ۽ سچ خاطر قندن جي جهولين ۾ سٽل ضميرن جي واعدن جا روح تڙپي اُٿي پوندا. هي واعدا اُهي ناهن جن جو مونَ لائيٽ ڪمري جي ريشم بستر پر پيل ٽيبل تي شيشن وارن گلاسن ۾ جام پريندڙ هٿن کي ڏسي ڪو چئي وجهي ته:

ڪاش مين تيرے حسين هاتهہ کا کنگن هوتا
تو بڑے پيار سے، چاؤ سے، بڑے مان کے ساتهہ
اپني نازک سي کلائي مين چڑهاتي مجهہ کو
اور بي تابي سرفرقت کي خزان لمحون مين
تو کسي سوچ مين ڈوبي جو گهماتي مجهہ کو
مين ترے هاتهہ کي خوشبو سے مهک سا جاتا
جب کبهي موڈ مين آ کر مجهے چوما کرتي
تيرے هونٹون کي مين حدت سے دهک سا جاتا
کچهہ نهين تو يے نام سا بندهن هوتا
کاش مين تيرے هاتهہ کا کنگن هوتا

هي واعدا اُهي ناهن جن جا پنڊ چيٽ جي چانڊوڪي ڪان وٺي راتوڪي ياد تي ڪٽن تا پر هي اُنهن واعدن جي ڳالهه آهي ساٿيو، جيڪي ٽيندا پئي رهيا آهن، ڪڏهن پنهنجائپ جي نالي تي ته ڪڏهن ڪنهن نظرئي جي روپ ۾

کهتے تهے اک پل نه جيئينگے تيرے بغير،
هم دونون ره گئے هين، وه واعده نهين رها.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گوتم پنهنجي ڀڪشن کي چيو ته ”ڪڏهن به ڪنهن سان بحث نه ڪريو، ڇاڪاڻ جو سچائي کي رد ڪرڻ لاءِ به ايڏائي وزني دليل دنيا ۾ موجود آهن جيترا سچائي کي ثابت ڪرڻ لاءِ“. جو سچ مچ مچائي سو مچ ٻلي وڏي شئي هجي پر سچ ته اِهو آهي جو سچ خاطر رڳو يسوع مسيح صليب تي نه لٽڪيو پر ڪروڙين گمنام انسان صليب تي لٽڪيا آهن ۽ ڦاهين ۾ پيڙيا ويا آهن، جن لاءِ نه گرجائون ٺهيون نه گهنڊ وڳا ۽ نه سندن ڪي راهب يا راهبائون ٿيون ۽ سچ اهو به آهي ته اڄ به ماڻهو صليب تي لٽڪيا ۽ ڦاهين ۾ پيڙيا، هيٺو ڏاڍي جا ظلم سهندو، لاشن سان بادشاهن جا تخت سجائيا پر ياد رکو ساٿيو، ڪو وقت ضرور ايندو جڏهن مذهبي تعصب دنياوي سرحدون، قبائلي نفرتون ۽ دولت جي حوس ختم ٿي وينديون ۽ ڪوئي چئي وجهندو ته:

محنت ڪش والون سے، هم جب اپنا حصہ مانگے گے
اِک کيت نهين، اک باغ نهين، هم ساري دنيا مانگے گے

ماڻهو رنگ نسل ۽ مذهب جي ناتي سان نه پر ماڻهو ماڻهپي جي ناتي سڃاتا ويندا؛ ڪو ڪنهن کي نه ڌڪاريندو، سڀ پنهنجي پنهنجي رنگ ۽ ڍنگ سان جيئندا، تن تسبيح هوندو من مٽيو هوندو ۽ هڪڙي ئي سچي خدا اڳيان هر ڪو جُهڪي پوندو.

■

○

▪ هر شخص کي هڪڙي شخص جي تلاش ۾ صديون نہ ڄاڻ ڪيترا سچ لاهي ڇڪيون آهن پر اُن شخص جي تلاش ڪٿي ٿئي جنهن جي طفيل ماڻار ۾ ڏار پئجي وڃن جنهن جي صدقي خاموشيءَ جي پڪن ۾ سٽل قيامتون نہ رڳو جاڳي اُٿن پر ان جي غير موجودگيءَ جو احساس هٿين بہ ٿئي تہ:

سيد ڪانپوءِ سنڌ جو تون ئي هئين آواز
توبن هاڻ اياز، سنڌ ننڌڪي ٿي لڳي.

يا اُن شخص جي ملڻ جي تمنا هيئن ٿئي تہ هڪ شخص بہ اهڙو شخص هجي، جيئن چندرما جو رقص هجي، جو جنم جنم جو پيار هجي ۽ ڌرتي جي هن گولي تي سک، سانت ۽ امن جو اظهار هجي پر سچ تہ اهو آهي جو هر شخص يا هر ماڻهو جا رڳو ماڻا نہ پر سندس ماڻهپي جا الڳ الڳ معيار ۽ ماپا بہ مارين ٿا، ڪي اهڙا ماڻهو بہ آهن جيڪي چون ٿا تہ ماڻهو سيئي ماڻهو آهن پر پوءِ بہ پت بنا چٽ ناهي ٿيندو.

تاڃي پيٺي ماڻهو جي پرک ڪرڻ وارن پارکوئن جي توڙي جو اِها دعويٰ آهي تہ رَت دانگيءَ تي بہ وري ٿو پر گهڻ ماڻهن جو اهو خيال آهي تہ پنج ئي آڱريون برابر ناهن هونديون. ماڻهن سان هڪ شاعر جي شڪايت اها بہ آهي تہ ”ماڻهو منهنجي ملڪ جا جي وڏ مون وٽيا، سي ئي سبب بٽيا منهنجين مايوسين جو“. جڏهن تہ ”هرڪو ماڻهو موتيءَ داڻو هرڪا دل هيرن جي کاڻ واري مرحوم تنوير عباسي جي خيال کي رد ڪندي مرحوم ابراهيم منشي جو چوڻ آهي تہ ”سوئي ماڻهو موتيءَ داڻو جيڪو ماڻهو ڪين وڪاڻو“ پر مرشد لطيف چئي ڏنو تہ

ماڻهو سڀ نہ سهڻا، پکي سڀ نہ هنج
ڪنهن ڪنهن ماڻهو منجهہ، اچي بوءِ بهار جي.

▪

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

▪ الاءِ چو پڪ اِها ٿيندي وچي تہ ٻانهياري پٽ تي وڻي جو واءُ ڪوئي چٽ نہ چٽيندو ۽ وڻ چڙهي وڃڻ ڪان اڳي لٽ اهڙي ڪا لٽي ويندي جو ڪنهن بہ پڌري پٽ تي ڪائي چلر چٽ نہ ٿيندي. ڏيل ڏنيڻ جا ڏينهن توڙي جو تر ناهن چُريا پر اُهي ڏنب، جي ڏيل تي وساڻا آهن پڇاڻا جڏهن بہ ڪن تا تہ هو چون تا چئو، ؟هو چوندي تون مَ چئو" ۽ پوءِ هنن بہ چئي ڏنو تہ:

راز الفت چھپا کے دیکھہ لیا ، دل بھت کچھہ جلا کے دیکھہ لیا
اور کیا دیکھنے کو باقي ھے ، آپ سے دل لگا کے دیکھہ لیا
وہ میري ھو کے بھي میري نہ ھوئے ، ان کو اپنا بنا کے دیکھہ لیا
فیض! تکمیلِ غم بھي ھونہ سکے ، عشق کو آزما کے دیکھہ لیا

دنيا جي بہ روبي منتق کي پلا چا چئون، اِهو چئون تہ "جيها ڪي تيها مون مارو مجيا" يا اِهو چئون تہ "تو جي پب پهڻ جا تہ لڳ منهنجا بہ لوءِ"

ڪائناتي حق ۽ تلفي جا هي ٻہ رستا ڪنهن هرڪ جي هاڻ اُن تان وانگر ڪلي پيا آهن جنهن جا پاند ڪنهن پهتل درويش جي ڊوهي ٻٽجي اڳيان ڦري تا اچن. تي سگهي ٿو تہ ٻُڌتر واري هن ڪيفيت سان ڪو متفق تي ويو هجي پر اسان آئيندي جي اميد مان پڪ اچ بہ نہ ڇڏي.

جو سچ آسمان تي ڄهو، سو زمين تي جڳمڳائيندو
۽ چنڊ پڻ لهي اچي، قدم تي سِر جهڪائيندو
عشق ۽ جنت جو خواب رنگ لائيندو
جهان ڪي ڏيو مبارڪون اسين پيا ڪاهيندا اچون
نون سُرن ۾ زندگيءَ جا گيت ڳائيندا اچون.

▪

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

O

▪ ڳالهيون ڳوٺ وٽن جون وڏي وڻ تي چُڪيون آهن ۽ ٿون ڇا ۽ آئون ڇا واري هوڏ ۾ اجان بہ ڦيرو ناهي آيو ۽ لڳي ٿو

دیواروں سے باتیں کرنا اچھا لگتا ہے
ہم بھي پاگل ہو جائیں گے ، ایسا لگتا ہے

پر پوءِ بہ گڏ گوڏي ويهي ڳالهيون ڪرڻ واري اميد مان آسرو اجان ڪنهن بہ ڪونہ پليو.

صورتحال تہ اِها ٿي وئي آ جو يا تہ چئي ڇڏجي تہ "پهرين پڇان لوءِ پوءِ مَر پڇنمر ڏينهڙا" يا چئي ڇڏجي تہ سات ماٺيوسين گهٽو ٿي ثوابن جو گفتگو هاٿي گناهن سان ڪجي" پر خبر ناهي ڇو تقاضا اجان اِها جڙُي نہ سگهي، جنهن تحت چئي اِهو سگهجي تہ آدم جي ٿي دم سان هي ذرتيون آباد رهنديون اچن ۽ سواءِ هم دم جي هي دم- دم بہ جيءَ ڪونہ سگهندو

سوال جي گهڙي تہ اِتي اچي بيهي رهي آ تہ امن جا ڪبوتر اسان جي. هٿ ترين ڪيترا اڏاريا ۽ انسان جي اهميت ۽ افاديت جي پرک ڪهڙي ڪسوٽيءَ تي ٿي؟

هن سوال جي مُک تي ڪيترا بہ حجابي نقاب اوڍايون پر اِها ڳالهہ لڪائي بہ لڪي نہ سگهندي تہ انسان زنده آباد ۽ ان جي عظمت زنده آباد. انساني اهميت يا افاديت جون ڳالهيون جيڪي اوهين اسان سان يا اسين اوهان سان ڪري رهيا آهيون رڳو زبان ۽ ٻولي جون ميراث ناهن پر ڪائنات ۾ تاٿنات ٿيل هي سمورا اسم بہ ڳالهيون ڪندا آهن اکين ٿي اکين ۾ ٿيندڙ ڳالهيون، تات جي رات ۾ سانت سان ڳالهيون، چنڊ جي نياپن سان ڳالهيون ڏکي جي ڏوراپن جون ڳالهيون، سانجهہ ويلا جي رنگن ۾ ڪاچي تي اُڏامندڙ ڪونج سان ڳالهيون ڪينجهر جي ڪنڌي تي ڇولين جون ڳالهيون ۽ لڙڪن جي ٻولين ۾ مرڪن جون ڳالهيون، ڳالهين جون ڳالهيون ناهن تہ ٻيو ڇاهن؟

غلط فهمين ڪان بهتر اِهو آهي تہ ڳالهايو، ڳالهايو اکيون اکين ۾ وجهي ڳالهايو تہ جيئن سچ جو ڪو اهڙو واهوندو وري پوي جنهن ۾ رڳو اهو جوڻو نہ پوي تہ:

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بول کہ لب آزاد ھین میرے
بول زبان اب تک تیری ھے
بول کہ سچ زندہ ھے اب تک
بول، جو کچھہ کھنا ھے کھہ دے

پر دعويٰ اها بہ تئي تہ "اصل يار اکين جي ہي آهي ہولي، سچڻ لئہ سوليءَ ڏکي ساري ڏيھہ لئہ" تہ جيئن اُنهن ڳالهين ۾ اهڙي تہ سچائي ٻکي پوي جنهن ۾ ڌرتي ۽ وطن جو نمايان عڪس اِهو ظاهر ڪري تہ: .

ڌرتي تنهنجو درد ڪٽي، مان بستي بستي ڀٽڪيو آن
ڪارين ڪارين راتين ۾، مان جگنو ٻڻجي جرڪيو آن،
اي ڌرتي تنهنجا گيت چئي، هر دل کي مون ڏتاريو آ،
هر دل ۾ تنهنجو درد پري، مون جنتا کي جاڳايو آ.

■

O

▪ رڳو ايئن به ناهي ته هي ٻيا ۽ پيٽيون ڪنهن شهرِ جانان جون گهٽيون ڪڏهن به ڪونه ڀٽيون، رڳو ائين به ناهي ته اڄ جي شهرن تان هاڻ ڪڏهن به سون پريون پرواز نه ڪنديون پرُ ايئن به آهي ته هنن شهرن مٿان، جيڪي اسان جي ٻالڪپڻيءَ جا ساڪي آهن، هڪ نه هڪ ڏينهن اڄ جون چانڊنيون ڪسڪي وينديون.

ڏک اِهو ناهي ته چاچري جي صبحن ڪي چامشوري جي سانجهن سان پيٽائون ڏئي نه سگهيون پر ملال اهو به آهي ته بيقدرن جي ان شهر جو چا تيندو جتي صبح تيڻ کان اڳي محبتون دم ٽوڙيو وڃن.

دکهه يه نهين که، اندهيرون سے صلح کرلي هم نے
ملال يه هے که، اب صبح کي تمنا بهي نهين.

نظرون نظرن کان اوجهل به ٿي وينديون پاڻ سيني کي جاڻ آ پر "اُتي ئي آهين جتي اوهان ڇڏيون" وارو اصول اڄ به تر ناهي چريو، زمانا بدليا آهن ۽ هٿن مان هٿ ڇڏائجي ويندا آهن، اِها به ڪا نئين ڳالهه ناهي پر اوپر نه اُيري اِهو ناممڪن- سنڌو ڪنارا توڙي جو ملي اڄ به نه سگهيا پر جڏهن دليون مَليون ته دنيا ڏٺو ۽ سر عام چيو ته: هي هڏو ۽ چم، گهوريو محب ميهار تان يلي ڪوئي چوي ته "نه تڙپي تماچي نه گندري گذارا" پر پيچاڙڪا هي پهر چون تا ته وري ڪا تند تپي پوندي.

وصل جون وايون وري ورنديون
صدين جا ڪيئن حجاب ٽٽندا
وري موٽي ڪا بهار ايندي
اڱڻ اسان جي گلاب ٽڙندا.

هي آڏيون ابتيون گليون جيڪي تمنا جي آخري اميد تي ڪٽن تيون، پاڻ سيني جي پهرين پيار جون ساڪي انهيءَ ڪري به رهنديون. جو اُنهن ڪڏهن به راز تان پردو ناهي کنيو. صبح تيڻ کان اڳ حسرتون لوڏيون وڃن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٿيون، اسان ماڻهن جي هٿان پاڻ اهو بہ ڄاڻون ٿا ۽ پاڻ اهو بہ ڄاڻون ٿا تہ تمنائن جي ليهور مان لوڏيو پاڻ هر روز وڃون ٿا پر رڳو ايئن بہ ناهي جو پيار جون جهوليون ڪنهن بہ لڇپال اڳيان جهلڻ کان اڳي خالي ٿي چڪيون آهن. اميد جو دامن پاڻ ماڻهن اڃان بہ هٿان ناهي ڇڏيو پر الاءِ ڇو اهو احساس بہ جيءَ جهوري ٿو تہ

چنل ڇڄ هٿن ۾، ڪلهن ڪوڏارا
اوڏ بہ ويچارا، لاڪيٽا وڃن لڏيو.

■

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

▪ سچ تہ اهو آهي جو هن جهان جي جوڙ جڙڻ کان وٺي اسان اوجاڳن جي آڳر تي ويهي پرڻي جي وڳي جهڙا جوين جلائي پوهہ جي راتين کان پرهہ جا پار پچايا آهن. اسان ازل کان وٺي، روشن صبوحن جا خيال کڻي هولناڪ انڌيرن جي پهر پهر سان ويڙهيون وڙهيا آهيون پر پوءِ بہ جڏهن پنهنجون حسين حياتيون اونداهين جي ٻانهن ۾ ڦٿڪندي ڏسون ٿا تہ اُن ويل چُپ چاپ من ئي من ۾ چئون ٿا تہ ڪير آهي جيڪو پڻائي جي تنبوري جي تارن ماڻ تڙپي نڪتل ”لکيو منجهہ نراڙ“ واري وائي جا ور سجائي، ڪير آهي جيڪو تقدير جي اِن طعني کان پناهون ڳولهي منهنجن انهن ماروئن جو ڳاٽ مٿي ڪرڻ لاءِ چئي ڇڏي تہ:

> اُجيا ترن ۾، ٻکيا ترن ۾، ستا نہ ساتي سکيا گهرن ۾
> ڪندا جيئڻ لئہ جتن وتن ٿا. اهي اسان مان، اهي اسان مان
> قدم قدم تي ڪمند ڪڙڪي، قلم قلم تي ڪنار لڙڪي
> ڇڪيا چڙهن پر لکي لکن ٿا، اهي اسان مان، اهي اسان مان.

هي گهايل گيت، هي سڪل سانيڪا ۽ آرهڙ جون هي لڳ ساڙيندڙ لکون منهنجي ڏيهہ جي ڏوتين جي ڏکن ۽ ڏاڪڙن واري زندگيءَ جو سفر ٿيون لڳن. ڏک تي ڏينهن ٿارڻ وارا منهنجي ڏڪاريل ڏيهہ جا ڏوتي مون موت ۽ حيات جي ساحل تي سڏڪندي ڏٺا! اجڙيل اوتارن جي اڪيلائي کي کهڙو عنوان ڏجي ۽ ويران اکين جو ڪيڏارو ڪهڙيءَ واٽ وجي!! درد جو صحرا جاڳيندڙ روزگار جي ڳولا جا محبوب مسافر جن کان پتن جا ڏوهيڙا ۽ ديس جا روهيڙا بہ رُسي ويا اهو چئي موڪلائيندي ڏٺاسين تہ

> اجالي اپني يادون کو ميرے پاس رهنے دو،
> نہ جانے کس گلي مين زندگي کي شام هو جائے.

▪

○

* هڪڙو سچ اهو بہ آهي جو اسان جون اوجاڳيل راتيون توڙي جو هاڻ پيرا وجائي ويئيون آهن پر ميتا جي رچ ۾ پتون تيل اسان جا هي پير اڃان ناهن ٿڪا، توڙي جو منزلن جي متلاشي غورابن کي زماني جي طوفانن لوڏي ڇڏيو آ پر لوچ جي سوچ تني پوءِ بہ ناهي سگهي. ڪو بہ رستو رُڪيو ناهي، جي رُڪيو بہ آهي تہ، صرف ۽ صرف اوهان جي محبتن جي جهونڪي جو اُهو پرتووَ آ جنهن کي ساري اڄ بہ سرير مان سياڪا اُپرن ٿا.

همت التجا نهين باقي، ضبط کا حوصلا نهين باقي
تيرے چشمر الم نواز کي خير، دل مين کوئي گلا نهين باقي
اک تيري ديد چهن گئي مجهہ سے ، ورنہ دنيا مين کيا نهين باقي

ڪوتا جي نڙيءَ ۾ لفظن جون مالهائون ۽ چيٽ چانڊوڪي. هيٺ ڪوڪاف جون خيالي پريون لهندي ڏسي جڏهن سنڌ جي نوجوانن جيان گهر جي چتين تي هي ڏيل آرس پڇندو آهي تڏهن ڏات نگر جون شامون رڳو موڪلائي جي پيرن تي هٿ ناهن رکنديون پر ڪڏهن ڪڏهن چڪري هئين بہ لڳندي آ تہ

چيائون او شاعر اوهان ذر تتيءَ جو متي تي تغاريون
رکي ڪونہ سگهندؤ
مجوسين او ساتي– مگر رات آڏي اُتي
لکي اوهين بہ ڪو نہ سگهندؤ .

چڪرين جو اِهو اصول سالن پڇاڻان اڄ بہ قائم آهي پر جوانيون ۽ جياپا، اکيون ۽ آسرا تتي ۽ ڪتي نہ سگهڻ جي باوجود ويساه گهاتين جو واءُ پريت جا پنڇي ڪتي اُڏاري چڪو آ. ڪو بہ ناهي پتو. ڪو بہ ناهي پتو تہ پنڌ ڪتي ڪٿو، اهو پنڌ جنهن جو پتو خالي اکين جي پناهہ گاهن جا تاڪ پڇن ٿا، اُهو پنڌ جتي اڌ ڪنُل ارمان گهڙي کن لاءِ آرس ڀجن ٿا، چون رڳو اهو ٿا تہ زندگي جي آدرشن جا ڪيڏارا وصل جي اعتبار جو گلو گهٽيو ڇڏين ايئن چو تو تئي ۽ ايئن چو پير تئي جو تون ۽ آئون جو ڊگهو تسلسل باه جيان پڙڪو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪائي تو اُتي ۽ جلايو تو ڇڏي الهڙ منهنجي جوڏن جون هي جوانيون جيڪي سدائين اهو ڇئي سيراندي ستيون تہ:

هزار وار ٻاٽ جون چنريون
رات جي ڇاتيءَ تان سرڪيون آهن
اسان جون راه مسافر ۽ بيقرار دليون
پوهہ جي رات ڪي پرهہ سمجهي
ڪوڙي آئت متي ڇرڪيون آهن
ٻڏاءِ تون اجان ڪڏهن ايندين؟

■

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

▪ قطعي ڪونہ سمجهي سگهياسين، دورنگي دنيا جو هي دستور، اقرار مات ڪائي ويو انڪار جي اڳيان ڪهاڻين جون پڄاڻيون تي ويون ۽ وارتائن جي اکين ڪي تنڊ اچي وئي. ستارا سمهي پيا، قصا اوهان جا بہ پورا نہ ٿيا ۽ اک اسان جي بہ لڳي وئي.

زمانہ بڑے غور سے سُن رہا تھا
ہم ہي سوگئے، داستان کہتے کہتے.

سوچيوسين تہ حقن جون ڪائناتون آباد ٿي ويندين، اميدن جا چنڊ لهي ايندا ۽ رنگي جا رنگ لڳي ويندا پر ايئن ٿي ڪونہ سگهيو يارو، ٿي ايئن بہ ڪونہ سگهيو تہ:

دربار وطن میں جب اک دن سب جانے والے جائیں گے
کچھ اپنی سزا کو پہنچیں گے، کچھ اپنی جزا لے جائیں گے
اے خاک نشینو اٹھ بیٹھو، وہ وقت قریب آ پہنچا ہے
جب تخت گرائے جائیں گے، جب تاج اچھالے جائیں گے.

سوچيان ٿو تہ ايئن چو آ،
لوگ پتھروں کو پوج کر معصوم ہوئے
ہم نے اک شخص کو چھا تو گنہگار ہوئے! چو؟

جب وطن کو لہو کي ضرورت پڑي
تو سب سے پہلے گردن ہماري کٹي
پھر بھي کہتیں ہیں یہ اہلِ چمن
یہ چمن ہے ہمارا، تمہارا نہیں!

هي ناانصافي جي دانهن ڏجي تہ آخر ڏجي بہ ڪنهن کي؟ ستارن جي چانون ۾ پرين جون ڪهاڻيون هڪڙن جون ۽ رڃ ۾ رُلي ويل اسان جون اڪاڻيون الاءِ ڪٿ پڄاڻيون پلا ائين چو آ،

ننڍڙا ہار ننڍڙا، سڏائين نہ سڄڻ
نہ ڪو پرين جي ڪهاڻين ۾ پرچڻ
چيم ائين چو آ پلا پتائي
تہ ذرتي ۾ اڪيون ڪپائي چيائين
دنيا جو دستور ائين آ باغي.

▪

○

▪ جيتوڻيڪ روپا ماڙي جا روپ اُجڙيا ان کي هڪڙو زمانو ٿي ويو، پر دودي سومري جي هار اڄ بہ سنڌ وساري نہ سگهي.

اُها ئي هار راءِ کنگهار جي خانہ بدوش محبوب رَباري جي روح تي بہ ڪنهن ٿانڀي جيئن پئي، پر سنڌ جي واهڻ ۽ وستين ۾ آمن سان آباد هن خانہ بدوش لوڪن جي ذهن ۾ اڄ بہ وقت جا وهلور ڪنهن ڪيلي جي ڳنڍ جيئن ٻڌل آهن.

هن جي سام جهلينڌڙ سومري جڏهن خلجي هٿان هارايو ۽ روپا ماڙي جون روپ وٽيون اُبڙي وٺ سام ٿيون تہ رباري ڳاڙها ويس لاهي ڇڏيا ۽ مرشد لطيف لکي ڇڏيو تہ:

وڃن ڪنهن وِهاڻ تہ پڻ متي لوئيون.

ڪاريون لوئيون ۽ ڪارا ڪتا پائي سوڳ ملهائيندڙ رَباري کي جيتوڻيڪ راجپوتانہ واري ولي پائي باقتي جا تاڪيا وٺي، لاڙ جي رَباري کان سوڳ ختم ڪرايو پر الاءِ ڇو ننگرپارڪر، گهرٿياري ۽ موندري ۾ رڻ جي ڪنڌيءَ تي آباد رَباري اڄ بہ ساڳئي سوڳ ۾ آهن.

راءِ کنگهار جي هن محبوب قبيلي جي وارتا ڪيئن بہ هجي پر هن قبيلي جو سنڌ جي سمورن قبيلن اڳيان ڳاٽ اوچو انهيءَ ڪري بہ آهي تہ صديون گذرڻ جي باوجود اڄ تائين ڪنهن بہ رَيباري جي خلاف ڪوبہ ڪيس داخل ناهي ٿيو. ٿر جي نوجوان شاعر خليل ڪنيار چوائي تہ:

هوَ جا هانسو ريبارڻ آ، پريو ٿريو سانوڻ آ،
هن جا ڏينهن ڪڙهائي وانگي، هن جون شامون تتر ڪرڙي
هــن جـون راتيون وڄ وراڪا، جن سان اُپ اُهائي آهي،
ذرتي بہ سهائي آهي،

رڻ ڪنڌيءَ تي ڳوٺ اُنهي جا – صبح سڀ بنارس جهڙا، روپ سين جو سونو سونو پيار بہ سڀ پارس جهڙا– ڳوٺ انهي جي ڳاٽ مٿان مون.

بيهي باک اُياري آ، ڪنڌ ڪاريون پائي اڄ – مون هانسو ڪيڪاري آ مون سان آهي ساڙ اُنهي کي – رڻ بہ ڪو رَيباري آهي چنڊ بہ ڪو ريباري آ.

▪

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

▪ انسانيءَ افاديت جي تحت، محبتي ميڙي ڳوٺ ٻڌجي هيڪڙو واري راءِ صدين لاڪون جُڙندي رهي آ، پر الاءِ ڇو هاڻ پٺائي هيئن ٻـ پڙهجڻ لڳو آ تـ هاڻي ڪجهہ هيئن جو ڏجي باهہ ٻنيور ڪي خالق حقيقي توڙي جو سيني جو ساڳيو آ، پر ڏن، دولت، دين، ڏرم ۽ ڏيڏبي جي بنياد تي الله جي ڌرتي تي الله جي اُتم تخليق، انسان سان ڪهڙو روا رکيو پيو وڃي، شايد هاڻ ڪنهن ڪان ٻـ ڳجهو نـ رهيو هوندو پر ياد رکو دوستو، ڌرتين خاطر جن جو دم تني تو اُهي رڳو اِهو چئي ناهن مرندا تـ:

جڏهن ٻـ سانوڻيون اچن، چمر الوٽ تي نچن
جڏهن ٻـ پٽ پٽ تي گهِٽا، گجي گجي وسي
جڏهن ٻـ مور ٽور ۾، ڏسو نـ ڪنهن هور ۾
تڏهن هـي نـ وسارجـو تـ ڪير سچ ۾ سُتو،

پر دم تـ ساٿيو، هر دم اِهو چئي ڌرتين مٿي دم ڇڏيندا آهن تـ:

اسان جي لهوءَ مان تريون ٿُپائي، مهيندي لڳائڻ مهانگو تي پوندو
پلي مسڪرايو، پلي مسڪرايو ، اِهو مسڪرائڻ مهانگو تي پوندو
هي بد بخت ماڻهن جون برباد شامون، ڪنهن بادل جي دونهي جيان
اُپي ۾ ترنديون، نيڻن جي رڻ ۾ پيا ڦوڳ ڦٽندا
۽ تر جون ڪي ناريون اجاريون نـ مرنديون
اسان جي سينن تي اَلاريل هي هٿيار، هٿن ۾ ئي سڪندا نـ ڪي
رَت ۾ ٻڏندا، پر جي ٻُڏندا تـ اُنهن جا وري
چِٽ مِٽائڻ مهانگو تي پوندو،
پلي مسڪرايو ، پلي مسڪرايو، اهو مسڪرائڻ مهانگو تي پوندو.

▪

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

▪ آج کي رات سازِ درد نہ چھيڙ
دکھہ سے بھرپور دن تمام ھوئے
اور کل کي خبر کسے معلوم؟
عهد غم کي حکايتن مت پوچھہ
ھو چکين سب شکايتين مت پوچھہ
آج کي رات سازِ درد نہ چھيڙ

ڇاڪاڻ جو پَربت جي پهاڙن جيڏن پنڌن تان، جيئن پريون پرواز ڪري ويندڻيون آهن. جيئن آديسين جي اُتي وڃڻ جو پڌي مڏين جون مُرڪون ميريون تي ويندڻيون آهن. جيئن پوپٽن جي پُڇ ڪان اڳ پتن جا رنگ پَٽ پئجي ويندا آهن ۽ جيئن پيرون اوسئڙن ڪان اڳ، جَهڪن ۽ جهولن جي نذر تي ويندا آهن، ها، ايئن سڀ ڪجهہ بدلجي ويندو آ، هي حال ڏسي تون غم نہ ڪر.

جيئن گل ٻاٽيءَ ڪان بہ اڳي اميدون پيلاڙو تي ويندڻيون آهن، جيئن هٽ هلائڻ ڪان اڳي ريلون رستا ڇڏي ويندڻيون آهن، جيئن آسر ويلا جا رنگ راتي جي رهاڻ مان اُڏري ويندا آهن، جيئن اويلي مسافر لاءِ در ڪليا ٿي رهجي ويندا آهن، ها ائين دوست، راهہ پليا، هر رات هليا ويندا آهن، هي حال ڏسي تون غم نہ ڪر.

جيئن واٽون مسافرن جا اوسيئڙا ڪندي سٽ نہ ساري سگهنديون آهن، جيئن ڪجلا سر جون ڪامٽيون ڏسي هرڻين ڪان ڇال وسري ويندا آهن، جيئن تارن جون ترڀون ڏسي ڪڪرن ۾ ٿاهہ پئجي ويندا آهن جيئن تمنائون ننگيءَ واري تي ننگ رکي، جاڳي پيل قيامتون ٺاري وجهنديون آهن، هائوڙي منهنجا سائين، هي سيئي رنگيءَ جا ڪي رنگ اٿئي، هي حال ڏسي تون غم نہ ڪر.

محبوت ڇيو، پهچ، اڇي پهتو هان،
تنور هٿي واٽ سڄي، پڇي پهتوهان،
هن حال ۾ ڏسي تون غم نہ ڪر،
تون وڻ تہ بهرحال، بچي پهتو هان.

▪

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

قلم ڪار طرفان عبرتَ اخبار لاءِ ڪجهہ خاص شخصيتن ڪان ورتل انٽرويوز

*محترما بينظير ڀٽو سابق وزيراعظم پاڪستان. (ٺٽي ۾ جلسي عام جي موقعي تي)
* سائين جي ايم سيد باني جيئي سنڌ تحريڪ (حيدرآباد ۾ مرحوم اعجاز جتوئي جي رهائش گاهہ تي).
* سيد عبدالله شاهہ اڳوڻو وزير اعليٰ سنڌ (روزو امام علي رضا مشهد ايران)
* شهيد مير مرتضيٰ ڀٽو چيئرمين پ پ ش پ (حيدرآباد ريلوي اسٽيشن)
* مولانا فضل الرحمان سربراهہ جي يو آ (ڪوئيٽا صحافين جي دوري دوران)
* اعجاز الحق سربراهہ مسلم ليگ ضياءَ (اسلام آباد)
* غلام مصطفيٰ کر اڳوڻو وزير اعليٰ پنجاب (اسلام آباد)
* غنويٰ ڀٽو سربراهہ پ پ ش پ (70 ڪلفٽن ڪراچي حيدرآباد: پينل ۾ مرحوم ڪبير شاهہ ۽ سلطان بلوچ)
* رسول بخش پليجو سربراهہ عوامي تحريڪ
* ڊاڪٽر قادر مگسي ترقي پسند پارٽي (قاسم آباد: پينل ۾ ڪبير شاهہ ۽ سلطان بلوچ)
* وينا شرنگي سربراهہ سنڌي سروس آل انڊيا ريڊيو (حيدرآباد)
* جام ساقي سابق صوبائيءَ صلاحڪار (حيدرآباد)
* مرحوما فوزيا سومرو لوڪ فنڪاره (حيدرآباد)

■

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

ليکڪ کي مليل ايوارڊ

- بهترين رپورٽر (ايران تهران ۾) صدر رفسن جاني هٿان ايوارڊ
- سُرڪا موڌ تي سنڌو مقالو (سنڌي ادبي ڪانفرنس ڀٽ شاهه) سابق وزيراعليٰ سيد غوث علي شاهه هٿان ايوارڊ
- سنڌ جي شيني يونيورسٽين مان سيرت طيبه تي مضمون نويسي جو مقابلو کٽڻ تي وي سي مظهرالحق صديقي هٿان ايوارڊ سرٽيفڪيٽ.
- بهترين صحافي (مهراڻ آرٽس ڪائونسل) برک قلم استار مصطفيٰ قريشي هٿان ايوارڊ
- نيوز ايڊيٽر (سنڌ جرنلسٽ فورم مٺي) سابق ڊي سي عبدالقادر منگي هٿان ايوارڊ
- بهترين صحافي (پراڻ ثقافتي تنظيم ٽنڊو جان محمد) سابق ڊي آءِ جي سليم واحدي هٿان ايوارڊ
- ريڊيو ڪمپيئر (مهراڻ موج بدين) سابق ايم پي اي پير علي بهادر شاهه هٿان ايوارڊ
- بهترين ڪالم نگار (اعلان طالب دل پڙنامو) سابق وزير اعليٰ سنڌ سيد مظفر شاهه هٿان ايوارڊ
- سنڌو اسڪرپٽ رائٽر (بڪاري ويلفيئر ايسوسيئيشن بدين) اڳوڻي صوبائي وزير ڊاڪٽر سڪندر منڌري هٿان ايوارڊ
- بهترين ريڊيو سلسلو مٺي منجهه مٺيا (ٽيلنٽ اسپيڪر فورم) خيرپور ۾ سابق صوبائي وزير منظور وساڻ هٿان ايوارڊ
- بهترين ڪالم نگار (مهراڻ سوشل ويلفيئر) سابق صوبائي صلاحڪار عزيز پرڙو هٿان ايوارڊ
- بهترين ريڊيو ڪمپئير (مهراڻ ادب سٿ سامارو روڊ طرفان ايوارڊ)

■

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

The End

مون کي امين ارباب جي شاعري ۽ خيال پڙهي ائين محسوس ٿو ٿئي تہ اسانجي سنڌ جو نوجوان نسل اڃان ستو ناهي پر جاڳي ٿو ۽ ان جاڳ ۾ اهي خواب ڏسي ٿو ۽ انهن خوابن جي تعبير آزاديءَ جي اندلٺ آهي. هن کان اڳ مون امين ارباب جي شاعري صرف ريڊئي تي ٻن ٽن ڪلامن جي صورت ۾ ٻڌي هئي، پر مون کي اها خبر قطعي بہ ڪونہ هئي تہ امين ارباب کا ڪتاب جيتري شاعري لکي آهي. امين ارباب جي شاعريءَ ۾ سنڌو ماءُ سان بي انتها محبت ان ڳالهہ کي ظاهر ٿي ڪري تہ پنهنجي ڌرتيءَ سان بي انتها پيار آهي ۽ ڌرتيءَ سان ٿيندڙ ناانصافين کي قلم جي نوڪ سان اهڙي تہ خوبصورت نموني سان لکيو آهي، جنهن جي خوشبو هر اهل دل محسوس ڪندو. امين جي ڪمپيئرنگ جو مداح تہ آئون رهيو ئي آهيان. هن وَنِپڪڙ جي دور ۾ جڏهن ڳوٺ هوندو آهيان تہ امين جو پروگرام ضرور ٻڌندو آهيان. هن جي آواز ۾ اها ميناس آهي جيڪا ڪوئل جي ڪوڪ ۾ آهي يا وري ڪونجن جي ڪُرلاءَ ۾ نظر اچي ٿي.

عبدالواحد آريسر

امين ارباب جي شاعري ۽ ڪمپيئرنگ نئين نسل جي جاڪوڙ جو هڪ ننڍڙو تفصيل آهي. امين جي شاعريءَ ۾ موجوده سنڌ ۽ سنڌي ماڻهو جو درد ليئا پائيندو نظر اچي ٿو. ڪيس خلقڻهار جي طرفان خوبصورت گلو، ڌڙڪندڙ دل ۽ سوچيندڙ ذهن مليل آهي، جيڪي هو فياضيءَ سان ڪم آڻيندي پنهنجي حصي جو ڪم ڪندو رهي ٿو. سندس ڪوتائن جي ڪتاب جي پڌرائي يقينن جديد ادب ۾ هڪ سهڻو واڌارو ٿيندي. امين جي شاعريءَ ۾ موجوده سنڌ سان لاڳاپيل مڙيئي مسئلا پڌرا ٿيل نظر ايندا. نہ صرف مسئلا پڌرا ڪيل آهن، پر انهن مسئلن جي حل جو گس بہ اظهار ٿيل آهي.

حليم باغي

Title Design & Printed by: Intel Communications, Hyd. Mob: 0333-2607541

Price: Rs. 80-00

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پڙهندڙ نسُل . پَ نَ

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين " اُداس نسلين" نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻڪَ "لُڙهندَڙ نَسُل" نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو:

انڌي ماءُ ڄڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لُڙهندَڙ، ڪَڙهندڙ، ڪُڙهندڙ، ٻَرندڙ، چُرندڙ، ڪِرَندڙ، اوسيئڙو ڪَندَڙُ، ياڙي، ڪاٺُو، پاڄوڪَڙُ، ڪاوڙيل ۽ وِڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سَگهجي ٿو، پَر اسان اِنهن سڀني وِچان "پڙهندڙ" نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان ڪٽي ڪمپيوُٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعنيٰ e-books ناهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌَڻ، ويجهَڻ ۽ هِڪَ ٻِئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻِڻَ جي آسَ رکون ٿا.

پَڙهندڙ نَسل (پَنَ) ڪا بہ تنظيمَ ناهي. اُنَ جو ڪو بہ صدر، عُهديدار يا پايو وِجهندڙ نہ آهي. جيڪڏهن ڪو بہ شخص اهڙي دعوىٰ ڪري ٿو تہ پَڪَ ڄاڻو تہ اُهو ڪُوڙو آهي. نہ ئي وري پَنَ جي نالي ڪي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو تہ پَڪَ ڄاڻو تہ اُهو بہِ ڪُوڙو آهي.

جَهڙيءَ طَرَح وٽن جا پَنَ ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اَهڙيءَ طرح پڙهندڙ نَسُل وارا پَنَ بہ مختَلِف آهن ۽ هوندا. اُهي ساڳئي ئي وقت اُداس ۽ پڙهندڙ، بَرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وِڙهندڙ ۽ پڙهندڙ بہ ٿي سگهن ٿا. ٻين لفظن ۾ پَنَ ڪا خُصوصيِ ۽ تالي لڳل ڪِلَب Exclusive Club نہ آهي.

ڪوشش اها هوندي تہ پَنَ جا سڀ ڪَم ڪار سَهڪاري ۽ رَضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي تہ ڪي ڪم اُجرتي بنيادن تي بہ ٿِين. اهڙي حالت ۾ پَنَ پاڻ هِڪَٻِئي جي مدد ڪَرڻ جي اُصولَ هيٺ ڏي وَٺُ ڪندا ۽ غيرتجارتي non-commercial رهندا. پَنَ پاران ڪتابن کي ڊِجيِٽائِيز digitize ڪرڻ جي عَملَ مان ڪو بہ مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نہ ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊِجيِٽائِيز ڪرڻ کان پو ٻيو اهم مرحلو وِرهائڻ distribution جو ٿيندو. اِهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو تہ ڀلي ڪمائي، رُڳو پَنَ سان اُن جو ڪو بہ لاڳاپو نہ هوندو.

پَنَ کي کُليل اکرن ۾ صلاح ڏجي ٿي تہ هو وَسَ پٽاندڙ وڌ کان وَڌِ ڪتاب خريد ڪَري ڪتابن جي ليکڪَن، ڇپائيندڙن ۽ ڇاپيندڙن کي هِمٿائِن. پر ساڳئي وقت عِلم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪَنهن بہ رُڪاوٽَ کي نہ مڃن.

شيخ اَيازَ علمَ، ڄاڻَ، سمجهہَ ۽ ڏاهپَ کي گيتَ، بيتَ، سِٽَ، پُڪارَ سان تَشبيهہ ڏيندي انهن سيني کي بَمن، گولين ۽ بارودَ جي مدِ مقابل بيهاريو آهي. اياز چوي ٿو تہ:

گيتَ بہِ ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪَرن ٿا.

... ...

جئن جئن جاڙ وڏي ٿي جَڳَ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ ڇُپن ٿا؛
ريتيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موٽي مَنجهہِ پهاڙ ڇُپن ٿا؛

... ...

ڪالهہَ هُيا جي سُرخ گُلن جيئن، اڄڪلهہ نيلا پيلا آهن؛
گيتَ بہِ ڄڻ گوريلا آهن........

... ...

هي بيتُ اَٿي، هي بَم- گولو،
جيڪي بہ ڪٽين، جيڪي بہ ڪٽين!
مون لاءِ ٻنهي ۾ فَرَقُ نہ آ، هي بيتُ بہ بَمَ جو ساٿي آ،
جنهن رِڻَ ۾ رات ڪَيا راڙا، تنهن هَڏَ ۽ چَمَ جو ساٿي آ ـ

اِن حسابَ سان اڄڪلهہ اٽڃاٽائي ڪي پاڻَ تي اِهو سوچي مَڙهڻ تہ "هاڻي ويڙهہ ۽ عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نہ وڃايو" ناداني‌ءَ جي نشاني آهي.

پَنَن جو پڙهڻ عام ڪِتابي ڪيڙن وانگر رُڳو نِصابي ڪتابن تائين محدود نہ هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج ۽ سماجي حالتن تان نظر ڪڄي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي پاليسيون policies اٽڃاٽن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَنَ نِصابي ڪتابن سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ بين

ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پَڙهندڙ نَسُل جا پَنَ سيني کي **چو، چالاءِ ۽ ڪينئن** جهڙن سوالن کي هر بَيانَ تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوشَ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جوابَ ڳولڻ کي نہ رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اٹٹر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان بہ پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي اِن سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا، بَس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏِسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون ياڪِي پائي چيو تہ ”منهنجا ياءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پَنَ پَنَ جو پڙلاءُ“.
ـ اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)

سنڌ سلامت

www.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت جو مشن ۽ مقصد سنڌي ٻوليءَ جي ڊجيٽلائيزيشن ۽ پکيڙ کي وسيع ڪرڻ آهي ۽ پڻ دنيا سان گڏ سندس رفتار سان هلڻ جو سانباهو آهي، ڇو تہ تاريخ هميشہ انهن قومن جو احترام ڪيو آهي جن پنهنجي علمي سرمائي جي حفاظت ڪئي آهي. سنڌ سلامت پڻ پنهنجي ٻوليءَ جي بقاء خاطر سنڌي ٻوليءَ ۾ لکيل قيمتي ۽ ناياب ورثي کي ضايع ٿيڻ کان بچائڻ ۽ ان کي نہ رڳو محفوظ رکڻ پر پنهنجي اديبن، ليکڪن، محققن ۽ شاعرن جي علم، هنر ۽ تخليقن کي ڊيجيٽلائيز ڪندي دنيا جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ موجود سنڌين تائين مفت ۾ آسانيءَ سان پهچائڻ جو عزم ڪيو آهي.

اسان جي خواهش هئي تہ سنڌي مواد تي مشتمل هڪ اهڙو ڪتاب گهر قائم ڪجي جتي هر موضوع تي مشتمل ڪتاب موجود ملن. ڪتابن کي ڳولڻ ۽ ڊائونلوڊ ڪرڻ آسان هجي ۽ اينڊرائيڊ سميت آئي فون يا ونڊوز آپريٽنگ سسٽم سميت هر قسم جي ڊوائيس تي آساني سان آن لائين پڻ پڙهي سگهجي.

۽ اهو سڀ "سنڌ سلامت ڪتاب گهر" ذريعي ئي ممڪن ٿي سگهيو. اميد تہ سنڌ سلامت ڪتاب گهر ذريعي سموري دنيا ۾ موجود سنڌي نہ صرف ڀرپور لاڀ حاصل ڪندا پر سنڌ سلامت ڪتاب گهر کي وڌيڪ فائديمند بنائڻ لاءِ پنهنجو ڀورو ساٿ نڀائيندا.

books.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت ڪتاب گهر جي اينڊرائيڊ اپليڪيشن پلي اسٽور جي هن لنڪ تان ڊائونلوڊ ڪريو:

https://play.google.com/store/apps/details?id=com.sindhsalamat.book